Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 82 (10679) | 1978 чылдың апрель 8, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Эш Л. И. Брежневтиң Владивостокка чоруп турганы. Чурукта: Владивостокка ужуражылгаышкын үезинде. (Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдышкын бажыңынга СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму болуп эрткен. Оон ажылынга партком секретарьлары, СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш райкомнарның чанында парткомиссияларның даргалары, оргкилдистериниң эргелекчилери, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары база киришкен.

Анаа «СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр партияның хүрээлеңинге хүлээп алышкынны организастаарының болгаш аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле республиканың партия организацияларының ажылының дугайында» айтырыгны чугаалашкан.

Пленумга илеткелди СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** кылган.

Пленумга чугаалашкан айтырыгның талазы-биле СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары **А. И. Пожидаев**, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар**, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында партия организациязының секретары, саанчы **Р. Х. Билчей**, СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары **О. Н-С. Шагдыр-оол**, «Өөк» совхозта партком секретары **М. Д. Кара-Сал**, СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары **К. Н. Шулуу**, «Кызыгаар» совхозтуң хойжу бригадазында партия эге организациязының секретары, хойжу **К. Б. Кенней**, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком секретары **В. А. Бакулин**, «Чыраа-Бажы» совхозта партком секретары **Г. Ч. Канчыыр-оол**, ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит**, «Улуг Октябрь» совхозта партия организациязының секретары **В. М. Пирогов**, СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары **К. А. Маспык-оол** олар санал берген.

Партияның хүрээлеңинге хүлээп алышкынны СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузар болгаш аныяк коммунистерни кижизидер ажылды партия организацияларынга күштелдирер талазы-биле сорулгаларны тодаргай айыткан доктаалды пленум хүлээп алган. Пленумнуң ажылы ооң-биле доозулган.

ПАРТИЯНЫҢ ХҮРЭЭЛЕҢИНГЕ — ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ

СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткели

Совет улус Коммунистиг партияның, ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планнарын чедиишкинниг боттандырып турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылган угланыышкыны-биле совет ниитилелдиң шимчээшкинин башкарбышаан, партия Төп Комитеди ооң шиитпирлерин улам хөгжүдүп база тодаргайжыдып, практиктиг дуржулганы бедик негелделиг туруш-биле өөренип көрүп, чедип алдынган чүүлдерин үнелеп көрүп турар. Тургустунуп кээп турар чаа-чаа чугула айтырыгларны өй-шаанда кичээнгейге ап, ниитилел чорудулгазынга идепкейлиг салдарны чедирип, коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга ажылды доктаамал экижидерин чедип алыр арганы партияга ол берип турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунга чугаазы болгаш ук Пленумнуң шиитпирлери бүгү партияга, бүгү совет кижилерге онза улуг ужур-дузалыг болуп турар. Партияның XXV съездизиниң соонда чурттуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин ында түңнээн, ооң шиитпирлерин улам ыңай боттандырарының оруктарын айыткан, 1978 чылдың планын тодаргайлаан, беш чылдың үшкү — шалыпчы чылында ажылдың шиитпирлиг участоктарын тодараткан.

Бүгү совет кижилер ышкаш, бистиң республиканың коммунистери, ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин, анаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, а ол ышкаш «1978 чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр база ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп алган.

Республиканың ажылчы чоннары социалистиг чарышты улам калбартпышаан, 1978 чылдың планнарын болгаш хүлээлгелерин күүседир дээш, улуг күштүг болгаш кужениишкиннерни үндүрүп турар. Бо дугайын бирги кварталдың түңнелдери херечилеп турар.

Үлетпүр ажылдакчылары продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планнарын ажыр күүседип, 1062 муң рубльдиң немей сайгарган. Эрткен чылдың бирги кварталдаазынга деңнээрге сайгарган продукция хемчээли 2,7 млн. рубльге азы 11,6 хуу көвүдээн. Продукция бүдүрериниң планын 102,8 хуу күүсеткен, азы 945 муң рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрген, эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге өзүлдениң темпизи 14,9 хуу болуп турар. Кызыл хоорай болгаш барык бүгү районнар үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының планнарын күүсеткен.

Квартал дургузунда 18,3 млн. рубльдиң капитал салыышкыннары шиңгээдип алдынган, эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге ол 22,7 хуу хөй. 9,3 млн. рубльдиң кол фондуларын ажыглаалга киирген азы 1977 чылдың бирги кварталдаазындан 86,4 хуу хөй, керээлиг ажылдар хемчээли эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге 17,3 хуу өскен.

Көдээ ажыл-агыйның ишчилери мал кыштаглаашкынын эрткен чылдаазындан дээре эрттирип турар. Апрель 1-де байдал-биле алырга, 374 муң хураган болгаш 8245 бызаа камгалап алдынган. Олар эрткен чылдың ол үезинде тургаанынга деңнээрге ол-ла дараалашкаа-биле 27 муң болгаш 380 баш хөй. Малдың чидирии 1977 чылдың ол үезинге деңнээрге 70,2 хуу кызырылган. Күрүнеге эът садарының планы 119,3 хуу, сүттүү—105 хуу күүсеттинген. Эът садарының планнарын Өвүр болгаш Чөөн-Хемчик, сүттүүн—Таңды райондан өске бүгү районнар күүсеткен.

Транспорт, коммунал-амыдырал болгаш чоннуң садыг хандырылгазының бүдүрүлгелери, харылзаа болгаш өске-даа адырлар ажылга эки түңнелдерни чедип алган.

Ынчалза-даа улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинде шиитпирлеттинмээн айтырыглар болгаш четпестер ам-даа хөй. Партия комитеттери, партия эге организациялары, совет болгаш ажыл-агый органнары бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бүгү талалыг бедидер, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр, продукцияның бот-үнезин чиигедир, бүдүрүлгениң кол фондуларын долу ажыглаар дээш демиселче күш-ажылчы коллективтерни долу хемчээлдиг-биле мобилизаставайн турар. Малдың баш саны, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының хемчээли оожум темпилиг өзүп турар.

Капитал тудугда ажылды организастааны хүннүң негелдезинге дүүшпейн турар. Ажыл-агыйның болгаш социал-культураның хөй объекттилерин өй-шаанда ажыглалга киирбейн турар, тудуг-монтаж ажылдарының шынары ам-даа куду. Чоннуң амыдырал хандырылгазында шыңгыы четпестер чайлаттынмаан. Чамдык күш-ажылчы коллективтерде ажыл-агыйжы эвес, тотчеглекчи чоруктар, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун үрээр фактылар уламчылап турар. Күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни чайгылыш чокка күүседир дээш социалистиг чарышты дээштиг калбартыры бүгү-ле организацияларда чедип алдынмайн турар.

Бо-даа база өске-даа четпестерни чайладыры, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырары ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганы улам ыңай сайзырангайжыдары, партия комитеттериниң болгаш партия эге организацияларының бүгү организакчы болгаш политиктиг ажылының деңнелин бедидерин негеп турар. Ажыл-херектиң чедиишкиннинг болуру бүгү партия комитеттериниң болгаш партия эге организацияларының ажылының деңнелинден улуу-биле хамааржыр.

Экономика болгаш культура тургузуушкунунуң мурнуку одуруунда турар партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзи, күш-ажылчы коллективтерниң амыдыралынга оларның удуртукчу ролюнуң деңнели ооң кежигүннериниң сырый каттышканындан болгаш организастыг чорууңдан, идей-политиктиг кандалыышкынындан, оларның чогаадыкчы идепкейинден болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын боттандырар дээш кызымаккай ажылындан кол хамааржыр. Коммунистиг партия, ооң Төп Комитеди партияның иштики амыдыралының ленинчи принциптерин чайгылыш чокка удуртулга болдурбушаан, партияның хүрээлеңиниң идей-политиктиг болгаш организастыг талазы-биле быжыглаашкынын кезээде улуг ужур-дузалыг деп санап келген болгаш санап-даа турар. Совет ниитилелдиң амыдыралынга партияның улам өзүп турар ролюнуң дугайында ленинчи өөредиг, ооң хүрээлеңиниң шынар составын доктаамал экижидер дугайында негелде партияның съездилериниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринде, эш Л. И. Брежневтиң ажылдарында улам ыңай хөгжээн.

«Бис улам бурунгаарлааныывыс тудум-на, партия улуг сорулгаларны шиитпирлээр тудум-на, ооң хүрээлеңин чаа күштер-биле долдурарынче улам сагыш салып, партия эге организациязының, бүгү коллективтиң хүлээп көрүүшкүнүн чедип алган, бүдүрүлгеге болгаш ниитилел амыдыралынга идепкейлиин көргүскеннерни кежигүнге хүлээп алыр ужурлуг бис» деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаалаан.

Партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидер болгаш оларның хүрээлеңин быжыглаар дугайында СЭКП Төп Комитединиң сагыш салыышкынының чаа кочкү илерээшкини болза «Партияга хүлээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында» доктаалды ооң 1976 чылдың сентябрьда хүлээп алганы болур.

Сөөлгү чылдарда партияның область организациязы идея болгаш организас талазы-биле улам быжыкканын, бодунуң хүрээлеңин быжыглаар дугайында ол доктаамал сагыш салып турарын оон ыңай Г. Ч. Ширшин чугаалаан. Эрткен он чылдар иштинде ооң составы 31,2 хуу, азы барык 2800 коммунистке өскен. Партияның 105 эге организациязы, цехтерниң 107 парторганизациязы, 57 партия бөлүүн чаа тургускан. Амгы үеде республикада партияның 449 эге организациязы бар, оларның составында цехтерниң 287 парторганизациязы болгаш 254 партбөлүк бактаап турар. Олар боттарының хүрээлеңинде 11919 коммунисти каттыштырып турар, оларның иштинде СЭКП кежигүнүнге 783 кандидаттар бар.

Партия комитеттери болгаш партия эге организациялары ажылчы чоннарның мурнакчы, эң-не мергелдиг кезээн СЭКП-ге чаңгыстап шилип алырынче доктаамал кичээнгей салып, чаа хүлээп алганнар-биле кижизидилге ажылының арга болгаш методун сайзырангайжыдып, партия организацияларының социал составынга кол черни ажылчын аңгы ээлээн турарын дээш доктаамал кичээнгей салып турар.

Бир эвес СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң аразында үеде партия кежигүннериниң кандидаттарынга хүлээп алганнарның 48,6 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар турган болза, СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң аразында үеде олар 64 хуузу болуп турар. 1977 чылда партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнарның иштинде ажылчыннарның болгаш колхозчуларның саны 66,8 хуу чедир өскен. Бо чылдың бирги кварталында партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган 245 кижиниң 66,9 хуузу ажылчыннар болуп турар. Кызыл хоорайның, Барыын-Хемчик, Эрзин болгаш Бай-Тайга районнарының партия организациялары партияга ажылчыннарны болгаш колхозчуларны хүлээп алыр талазы-биле эки дуржулганы чедип алган. Партияга хүлээп алдынган ажылчыннарның болгаш колхозчуларның саны оларда 68—72 хуу болуп турар.

Партияга чаа хүлээп алдынганнарның хөй-хөйү күш-ажылчы коллективтерниң амыдыралынга идепкейлиг салдарны чедирип турар, политика талазы-биле четчип бышкан, шыырак эртем-билиглиг, бүдүрүлгениң мурнакчылары база коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары эштер болуп турар. Оларның аразында «Найырал» совхозтуң хойжузу, беш чылдың үш чылдарының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда—октябрьның 7-де күүседирин хүлээнген, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады У. С. Минчит-оол, Бии-Хемде «Сельхозтехника» салбырының чолаачызы Ленинчи комсомолдуң лауреады Виктор Титов (ооң бригадазы «Беш чылды—дөрт чылда!» деп девиз-биле ажылдап турар). В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглаар фабриказында анаа ажылчындан ээлчег начальниинге чедир депшээн, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. И. Седин болгаш өске-даа эштер бар.

Амгы үеде партияның область организациязының составында 4886 ажылчыннар бар, ол болза кежигүннерниң ниити санының 45,7 хуузу болуп турар. Улус ажыл-агыйында ажылдап турар бүгү категорияларның ажылчыннарының аразында коммунистер 6 хуу болуп турар. Партия обкому СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның айтыышкыннарын удуртулга болдургаш, партияга моон соңгаар-даа кол профессияларның ажылчыннарын шилип ап тургаш, партияның область организациязын ажылчын өзек-биле

(Уланчызы 2-ги арында).

РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин белеткээр талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң комиссиязының хуралы

РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин белеткээр талазы-биле комиссияның ээлчеглиг хуралы апрель 6-да РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин белеткээр талазы-биле комиссияның даргазы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцевтиң даргалаашкыны-биле болган.

Республиканың бүгү улустуң чугаалажып көрүүшкүнүнүң үезинде кирген саналдарны болгаш чазалгаларны барымдаалап, РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин комиссия чугаалажып көрген.

Хуралга В. И. Воротников, М. Н. Алексеев, А. А. Бобровников, А. Г. Григорьева, А. Т. Марков, В. И. Орлов, Н. Ф. Татарчук, С. И. Чистоплясов олар чүве чугаалаан.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) төлевилелин бүгү улустуң чугаалажып көргениниң түңнелинде кирген тодаргайлаашкыннар, немелделер болгаш чазалгалар-биле комиссия ону чүүлдүг деп көрген болгаш ук төлевилелди РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ээлчег чок чедиги сессиязынга чугаалажып көөрү-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга киирген.

(СЭТА).

Техниктиг депшилгениң чогаадыкчылары

Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга, апрель 6-да чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң бешки съездизи бодунуң ажылын доосаан. Делегаттар чурттуң чаартыкчыларының бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның шынарын бедидеринче угланган ажылының түңнелин үндүрген.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның чогаадыкчы ажылынче хүн бүрүдеги сагыш салыышкыны дээш СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка, эш Л. И. Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиргенин съездиниң делегаттары илергейлээн.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазы Г. П. Софоновтуң түңнел чугаазының соонда съезд чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң беш чыл дургузунда ажыл-чорудулгазын чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнген болгаш ревизия комиссиязының отчёдун бадылаан.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң уставынга чамдык өскерилделер дугайында доктаалды съездиге хүлээп алган.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелин болгаш ревизия комиссиязын соңгаан.

СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны съездиниң киржикчилери бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

• • •

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң организастыг пленуму болган, анаа ооң президиумун соңгаан. Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазынга Г. П. Софоновту соңгаан.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң ревизия комиссиязының даргазынга Б. Р. Кузнецовту соңгаан.

(СЭТА).

ЧОГААЛЧЫ БОЛГАШ БЕШ ЧЫЛ

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга чугаазынга, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга холбаштыр совет литератураның сорулгаларынга тураскааткан Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы Москвада ажыттынган. Республикаларның, крайларның, областарның чогаалчылар эвилелдериниң удуртукчулары база ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң литературлуг үндүрүлгелериниң кол редакторлары ол чөвүлел хуралда киржип турар.

— Чөвүлел хуралдың сорулгазы болза, совет хөй националдыг литератураның идей-кижизидилгелиг ролюн улам ыңай бедидеринче угланган чогаадыкчы ажылдың чедип алдынган дуржулгазын болгаш чаа хевирлерин шиңчилээри болур — деп, ССРЭ-ниң ЧЭ-ниң баштаар чериниң секретары С. В. Сартаковтуң илеткелинде чугаалаан. Хөй-хөй айтырыгларны калбаа-биле хаара туткан, бистиң хүннеривистиң чедиишкиннериниң, оңгу беш чылдың маадырларының — чогум-на харын чуртта келир үеже орукту изеп турар кижилерни көргүскен чогаалдарны чон литераторлардан манап турар. Өндүр улуг үеге төлептиг чогаалдарны бижиири —бистиң сорулгавыс-тыр.

ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң шаңналдарының лауреаттарының аттарын чөвүлел хуралга адаан.

(СЭТА).

Часкы хову ажылдары

ОҢГАЧАДА ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

Таңды районда Тока аттыг совхоз оңгу беш чылдың үшкү шалыпчы чылында тараа культураларын 9000 гектарга тарыыр, картофельди 300 гектарга олуртур. Тараа шөлүнүң гектар бүрүзүнден 10 центнер дүжүттү алыр, ооң ниити чыылдазын 8730 тонна чедирер, күрүнеге 2000 тоннаны дужаар. Ажыл-агыйга ниитизи-биле тараа болгаш мал чеми культураларны, картофельди, ногааларны 15 муң гектарга тарыыр.

Тывада эң хоочун бо ажыл-агыйның механизаторлары часкы хову ажылдарынга багай эвес белеткенген. Часкы хову ажылдарынга К-700 тракторларны чүгле ийи ээлчег-биле ажыглаарын чедип алыр деп шиитпирлээн.

Шык базырарынга—14, аңгыс аңдарарынга—30, тарылга мурнунда хөрзүн болбаазырадырынга—19, а чаштырылгага—24 агрегат киржир. Оларны ам аайлап четчелеп турар. Чазын аңдарар 5000 гектар черни он хонукта доозар деп шиитпирлээн, ам эгелей берген. Черни аңдарбышаан, илииртеп, чаштырар ийи агрегатты база белеткеп алган.

Часкы хову ажылдарын [illegible] депшилгелиг арга-биле чорударының комплекстиг планын бо совхозка ажылдап кылганы солун. Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге шынарлыг чорударын удуртур штабты 11 кижи составтыг кылдыр тургускан. Ону совхозтуң директору Владимир Александрович Барышников удуртур. Ол штабта совхозтуң кол специалистери, парткомнуң, комсомол комитединиң кежигүннери, көдээ Совет депутаттары кирип турар. Оон аңгыда часкы хову ажылдарының бүгү-ле кол участоктарын: механизаторларны мобилизастаарын; үрезин-биле хандырарын; ажылдың шынарын контрольдап хынаарын; кывар-чаар материалдар, артык кезектер-биле хандырарын; оперативтиг информацияны боттандырарын; садыг болгаш амыдырал, культура база медицина хандырылгазын чорударын; техниктиг ажаалдаашкын кылырын харыылаар тус-тус бөлүктерни тургускулааш, оларны удуртур харыысалгалыг кижилерни парткомга болгаш совхозтуң техниктиг чөвүлелинге бадылаан.

Тока аттыг совхоз шалыпчы чылдың часкы хову ажылдарынче моон мурнунда чылдардан 10 хонук бүрүнгаар эгелеп киришкен. **Шөлдерниң ол-шыгын базырар ажылды совхозтуң Оңгачада № 4 бригадазының механизаторлары апрельдиң 4-те эгелээн. Баштайгы ийи хүнде Ондар Май-оол, Николай Оюн, Михаил Самба оларның үш агрегады шык базырыышкынын чорутткан.** Механизаторлар 200 ажыг гектарны илииртээн. Бодунуң чээрби ийиги чазын уткуп турар хоочун механизатор Ондар Чолдакович Май-оол баштайгы хүннерде шык базырыышкынынга кылыр ажыл нормазын ажыр күүсеткеш, шалыпчы ажыл-иштиң мурнуку одуруунда чоруп турар. Ооң эш-өөрү база-ла шудургу ажылдап, хоочун механизатордан чыдып калбайн турар.

Оңгача ховузунда № 4 хову-трактор бригадазының удуртукчузу Василий Федорович Трояков биске мынча деп чугаалады:

— Бистиң бригадавыстың механизаторлары оңгу беш чылдың үшкү чылында шалыпчы ёзу-биле ажылдааш, часкы хову ажылдарын эң-не кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер, гектар чер бүрүзүнден тарааларның 11 центнерден эвээш эвес дүжүдүн алыр деп шиитпирлээн. Олар боттарының сөзүнге ээ болуру-биле шалыпчы чылдың часкы хову ажылдарынче эгелеп киришкени бо. Шык базырарын совхозка бир дугаарында эгелединис. Ооң-биле чергелештир аңгыс аңдарылгазын база чорудуп тур бис. Тарааны чаштырарын апрель 20-де эгелээр бодап тур бис.

Оңгачаның [illegible] күчүлүг техниканың даап-шимээни доюлдура берген. Ол-бо шөлдерде илиир болгаш авдазын сөөрткен тракторлар дөвүрак-доозунну бурулатпышаан, чүткүп чоруп турар. Тараажыларның часкы чымыштыг ажы эгелээн.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТАРДА: механизаторлар Ондар Май-оол биле Михаил Самба; шык базырыышкынында агрегаттар.

Авторнуң фотолары.

СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму

ПАРТИЯНЫҢ ХҮРЭЭЛЕҢИНГЕ—ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

быжыглаарынче партия комитеттериниң, партия эге организацияларының кичээнгейин угландырып турар.

Партия комитеттери, партия эге организациялары партийжи хүрээлеңни мурнакчы колхозчулар-биле немеп өстүреринче чогуур кичээнгейни салып келген. 1971 чылдан 1977 чылдың июльга чедир (колхозтарны совхозтар кылдыр эде организастаанынга чедир) партия кежигүнүнге кандидат кылдыр 486 колхозчулар хүлээп алдынган.

Партияның область организациязы коммунистиг тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге чугула рольдуг интеллигенцияның күсели-биле база өзүп турар. 1977 чылда улус ажыл-агыйының специалистеринден, эртемниң, культураның, урал чүүлдүң ажылдакчыларындан партия кежигүнүнүң кандидадынга 182 кижини хүлээп алган. Ол болза СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр бүгү хүлээп алганнарның 24,6 хуузу-дур. Амгы үеде партияның область организациязының хүрээлелинде улус ажыл-агыйының 3046 специалистери бар, ол болза ооң ниити составының 25,6 хуузу-дур. Партия комитеттери болгаш партия эге организациялары моон соңгаар-даа интеллигенцияның эң эки төлээлекчилериниң кадрларының курлавырларын тургузарының байдалдарын барымдаалап, партияга чаңгыстап шилип алыр талазы-биле доктаамал ажылды чорудары эргежок чугула.

Комсомолду дамчыштыр аныяктарның партияга кирип турары сөөлгү чылдарда көвүдээн. Бир эвес 1971 чылда СЭКП-ге кандидаттап киргеннерниң аразында комсомолчулар 35,8 хуу турган болза, а 1977 чылда олар 62,5 хуу четкен. Амгы үеде республиканың партия организациязында 30 хар чедир назылыг коммунистер 17,8 хуу болуп турар, оларның хөй-хөйү комсомолга ажылын үргүлчүлевишаан.

Партияның область организациязында коммунист херээженнерниң саны доктаамал өзүп турар. Амгы үеде олар 4072 кижи, ол — ниити составтың 34,6 хуузу-дур. Ылаңгыя Тожу, Каа-Хем болгаш Мөңгүн-Тайга районнарының партия организацияларының хүрээлеңи херээженнерниң күсели-биле өзүп турар. Мурнакчы херээженнерни партияга хүлээп алырының дугайында моон соңгаар-даа сагыш салыр, бүдүрүлге ажылын, хөй-нииттиң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын өг-бүлениң, уруглар кижизидилгезиниң дугайында сагыш салышкыны-биле шын дүүштүреринге оларга дузалаар херек.

Партияга хүлээп алдынганнарның ниити эртем-билииниң деңнели, ылаңгыя Кызыл хоорайның, Бай-Тайга база Өвүр районнарының партия организацияларында чыл келген тудум-на улам бедип турар.

Кызыл хоорайның болгаш районнарының партия организацияларының организакчы болгаш политиктиг ажылының ачызында партияга хүлээп алышкынның шынар составын экижидеринге чамдык түңнелдер чедип алдынган. Бо талазы-биле Эрзинниң партия организациязының дуржулгазын кичээнгейге ап болур. Партийжи хүрээлеңниң өзүлдезиниң дугайында парткомнарның отчёдун мында СЭКП райкомунуң бюрозунга доктаамал чугаалажып, ол-ла айтырыгны коммунистерниң хуралдарынга сайгарып көрүп, партияга хүлээп алышкын талазы-биле парторганизация бүрүзүнде анализке холбашкан семинарларны база чөвүлел хуралдарны эрттирип турар. Сөөлгү алды чылда маңаа СЭКП кежигүнүнге кандидаттап киргеннерниң 71 ажыг хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар, 70,3 хуузу комсомолчулар болган.

«Тыва кобальт» комбинатта партия организациязы бодунуң хүрээлеңиниң шынар составын экижидер талазы-биле тодаргай угланыышкынныг ажылды чорудуп турар. Партком, партияның цех организациялары СЭКП-ниң хүрээлеңинге хамыктың мурнунда бүдүрүлгениң мурнакчыларын шилип алдынган турарын дээш доктаамал кичээнгейни салып келген. СЭКП кежигүнүнге кандидаттап кирерлер-биле парткомда беседаларны чорудуп турар, ол чорук оларның харысалгазын бедидеринге идигни бээр. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда эрткен үеде маңаа СЭКП кежигүнүнге кандидатка 100 ажылчыннар хүлээп алдынган, ол болза айыттынган үеде хүлээп алган бүгү кандидаттарның 63 хуузу-дур. Ол-ла үеде партияга хүлээп алган комсомолчуларның санын дараалаштыр алырга 55-тен 75 хуу чедир өскен. СЭКП-ге хүлээп алган кандидаттарның хөй нурууз күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинге киржип турар. Бодунуң хүрээлеңиниң шынар составын экижидер база ооң өзүлдезин таарыштырар талазы-биле эки дуржулганы «Саян» совхозтуң партия организациязы чедип алган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң сөөлүнде үеде маңаа СЭКП кежигүнүнге кандидатка хүлээп алган 68 кижиниң 51-и, азы 75 хуузу хойжулар, механизаторлар, саанчылар, өске-даа мергежилдиң ажылчыннары болуп турар. Олар шуптузу хөй-нииттиң амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Боттарының хүрээлеңин өстүрүп, быжыглаар талазы-биле эки ажылдыг партия организацияларының өске-даа чижектерин көргүзүп болур.

Ооң-биле чергелештир СЭКП-ге хүлээп алышкынның талазы-биле партияның чамдык комитеттериниң болгаш эге организацияларының ажылы СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтышкыннарынга, СЭКП ТК-ның негелделеринге долу хемчээл-биле ам-даа дүүшпейн турар.

Партия Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар партийжи хүрээлеңни быжыглаар, хүлээп алдынганнарның шынар составын экижидер талазы-биле ажылды ам-даа ханызы-биле анализтевейн турарын хыналда көргүскен. Партияга хүлээп алышкынны таарыштыр көөрде хоорайларның болгаш суурларның улус ажыл-агыйының перспективтиг хөгжүлдезин база ооң сорулгаларын, чурттакчы чоннуң социал составында өскерилгелерни чамдыкта барымдаалавас чоруктар бар, улуг эвес парторганизацияларже эвээш кичээнгей салып турар.

Партияның XXV съездизинге база катап мынчаар онзалап демдеглээн: «Сайзыраңгай социализмниң үезинде, Коммунистиг партия бүгү улустуң партиязы болу берзе-даа, ол бодунуң аңгы талазы-биле мөзүзүн чидирбес. СЭКП бодунуң бүдүжүнүң талазы-биле ажылчын аңгының партиязы болуп келген болгаш болуп артар-даа». Съездиниң ол айтышкыны партийжи хүрээлеңниң өзүлдезиниң талазы-биле бистиң бүгү ажылывыстың хевирин болгаш угланыышкынын база катап тодаргайлап турар. Ынчалзажок республиканың чамдык партия комитеттери болгаш партия эге организациялары ол негелделерни чедир күүсетпейн турар.

Бүдүрүлгениң кол адырларының эң эки ажылдакчыларының күсели-биле партийжи хүрээлеңни немей өстүрер талазы-биле ажылдың контролюн СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар чогуур деңнелге чедир чорутпайн турарлар. Ооң түңнелинде чамдык профессияларның ажылчыннарының аразында партийжи өзек өзерден харын эвээжеп турар. Чижээ, сүт заводунуң, № 1, 3 АТБ-лерниң, эът комбинадының, «Тудуг кезектери» комбинаттың, «Кызыл тудуг» эргелелиниң, алгы заводунуң, «Көк-Тей», «Сүт-Хөл», «Улуг-Хая», «Коммунизмниң херели», «Тес-Хем», «Бүрен», «Енисей» совхозтарның парторганизацияларында коммунистерниң саны эвээжээн.

Бо талазы-биле ажылында четпестери дээш чамдык партия эге организацияларын партияның XVI область конференциязынга шыңгыы шүгүмчүлээп турган. Оларга кежигүннери эвээш болза-даа, чыл санында-ла өспейн турар Каа-Хемниң «Енисей» совхозта, Барыын-Хемчиктиң № 741 КМК-зында база «Трансельхозтехникада» автобаазада партия организациялары хамааржыр. Ынчалзажок ооң олар түңнел кылбаан, үлетпүрде, тудугда, транспортта база харылзаада чамдык парторганизациялар шоолуг өспейн турар.

Көдээ ажыл-агыйның адырларында, чижээ, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Эрзин база Каа-Хем районнарда, «Коммунизмниң херели», «Кызыл туг», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Сүт-Хөл» совхозтарда коммунист хойжуларның санының кызырылганы улуг дүвүрээзинни болдуруп турар.

Чамдык районнарда, ылаңгыя Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл, Бии-Хем районнарда саанчыларның, бызаа ажаакчыларының, инек кадарчыларының аразында партия кежигүннериниң саны эвээш. Ылаңгыя Барыын-Хемчиктиң, Чөөн-Хемчиктиң, Бии-Хемниң болгаш Таңдының партия организацияларында механизаторларны партияга хүлээп алырынче четпес кичээнгей салып турар.

Ол болза, СЭКП райкомнары, совхозтарның парткомнары болгаш партия эге организациялары көдээниң мурнакчы ажыл-ишчилерин партияга хүлээп алырының айтырыглары-биле ам-даа четпес ажылдап турарын херечилеп турар-дыр. Мал ажылы көдээ ажыл-агыйның кол адыры болуп, ында 11 муң кижи азы совхозтарның бүгү ажыл-ишчилериниң 40 ажыг хуузу ажылдап турар болгай. Оларның аразында 1400 комсомолчу бар. Партия комитеттери, партия эге организациялары совхозтар коллективтеринге партийжи салдарын улам ыңай күштелдирериниң айтырыгларын ханы анализтеп, көдээ ажыл-ишчилериниң политиктиг кижизидилгезин күштелдирип, мурнакчыларны болгаш специалистерни партияга шилип алыр ажылды эки чорудар ужурлуг.

Чоннуң коммунал-амыдырал болгаш садыг хандырылгазының бүдүрүлгелериниң коллективтеринге партия кежигүннериниң санын көвүдедириниң хемчеглерин СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, парткомнар четпес ап турар.

СЭКП ТК аныяктарны партияга шилип алырының ажылын сайзыраңгайжыдарынче үргүлчү кичээнгей салып турар. Оларның мурнакчы отряды болур комсомолчуларны кирип ап турган, партияның хүрээлеңин немей өстүрери — партия эге организацияларының ажылынга үндезин айтырыгларның бирээзи-дир. Сөөлгү үеде республиканың партия организациялары ВЛКСМ-ниң эң белеткелдиг кежигүннерин СЭКП-ниң хүрээлеңинге кирип алыр ажылды элээн экижиткен-даа болза, комсомолду дамчыштыр кандидаттар кылдыр хүлээп ап турарларының саны ам-даа хөй эвес. Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Кызыл болгаш Тожу районнарда чамдык партия организациялары ол ажылды четпес чорудуп турарындан кандидаттарның чүгле 51-ден 60 чедир хуузун комсомолду дамчыштыр хүлээп ап турар.

Партия хооркому, райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудугнуң» тудуг эргелелиниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнары аныяктарның эң эки кезээн партияга хүлээп алыр ажылдың байдалын ханы анализтеп, ол херекте четпестерни чайладырының хемчеглерин ап, партия болгаш комсомол эге организацияларының бо айтырыг талазы-биле ажылының деңнелин бедидери эргежок чугула.

Партийжи хүрээлеңниң өзүлдезин таарыштырары — политиктиг болгаш организастыг дыка хөй хемчеглерни боттандырары болур.

СЭКП-ниң хүрээлеңинге кирерлерни ыяк, чаңгыстап шилип алырының дугайында Устав негелделерин үрээриниң фактылары партия эге организацияларының ажылында четпестерниң бирээзи болуп турар. «Партияга хүлээп алышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында партияга хүлээп алышкынны, партияның ажык хуралдарынга хүлээп алырларның мөзү-шынарын болгаш четпестерин чугаалажып турган көөрүп, тодаргайлаарга, ол айтырыгларны коллективке шиитпирлезе чогуур дээрзин онзалап демдеглээн. Таңды, Барыын-Хемчик болгаш Каа-Хем районнарның чамдык партия организацияларында ол негелдени четпес боттандырып, партияга кижилерни хүлээп алырының үезинде оларның-биле ажылдап турар партия бөлүктериниң, коммунистерниң санал-оналын чамдыкта четче барымдаалап көрбейн турар.

Партияга кирерлерге негелдени күштелдирбишаан, оларга рекомендациялар берип турарларның ролюн болгаш харысалгазын база бүгү хемчег-биле бедидери чугула. Ындыг турбуже, чамдык коммунистер рекомендацияларны бээрин кайы хамаан чок көөр, рекомендациялар ап турарларның мораль-политиктиг болгаш ажыл-ишчи шынарларын олар бүгү талалыг өөренип көрбес, оларның-биле сула ажылдаар фактылар бисте ам-даа бар. Комсомолдуң Кызыл хооркому, райкомнары рекомендациялар бээрде, чамдык харысалга чок чүүлдерни болдуруп турар.

Ооң түңнелинде чамдыкта партияга төлептиг эвес кижилер кире берген тургулаар-дыр. Чижээ, № 958 КМК-ның тудуг прорабы аныяк коммунист Емельяновту күш-ажылчы сагылга-чурумну үргүлчү үреп, сан-түңнү хөөреди немей бижип турганы дээш бо чылдың январьда СЭКП Каа-Хем райкому партияның хүрээлеңинден үндүрген. Ол партия кежигүнү эвес-даа турарының үезинде ажыл шагында арагалап, прогулдап турган болгаш партия кежигүнүнге кандидаттап кирип алгаш, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруун уламчылавышаан турган, ынчангаш хемчег-даа алзып тургулаан. Ону партияга хүлээп алыр кылдыр рекомендация бергилээн коммунистерден — КМК-да прораб эш Захаровтан-даа, инженер эш Лыткинден-даа, ыяш белеткээр участоктуң начальниги эш Котовтан-даа Емельяновтуң төлеп чок аажы-чаңынга хамаарыштыр парторганизация-даа, СЭКП райкому-даа истелде салбаан.

Партияга кижилер шилип алырда алдагдалдарны болдуруп, кандидаттар-биле четпес ажылдап турарының түңнелинде оларның чамдыктары шылгалда стажты тудуп шыдавайн баргылаар. Ындыг фактылар Каа-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарның партия организацияларынга тургулаан. Үндүрткен кандидаттарның аразында ажылчыннар база бар болганындан ол фактылар улам дүвүренчиг болуп турар. Ол болза, парторганизациялар оларже четпес кичээнгей салып, күш-ажылчы коллективтерге кижизидилге ажылын чедир чорутпайн турарын херечилеп турар-дыр.

Партияга чаа кежигүннер хүлээп алыры — бедик медереп билиишкин-биле башкартынар ажыл-дыр, ол болза партияның хүрээлеңин улам быжыглаарынче, партия организацияларының ролюнга дайынчы арга-шинээзин бедидеринче чүмү-биле угланган турар ужурлуг. СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, парткомнар, партия эге организациялары СЭКП-ниң хүрээлеңинге кижилерни чаңгыстап шилип алырын эки хынамчалыг чорудуп, кирерлерге негелдени, рекомендация берикчилериниң харысалгазын бедидип, партияга хүлээп алышкын дугайында айтырыгны шыңгыы көөрү чугула.

Партияның хүрээлеңин быжыглаарынга кандидат стажының ужур-дузазын улам ыңай бедидер дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтышкыннары онза улуг ужур-дузалыг. Партияга кирер кижиге ол стаж шыңгыы шылгалда болур ужурлуг, а ону эртип турарының үезинде кандидат кижи коммунистиң хүлээлгезин болгаш эргелерин шиңгээдип алыр, марксчи-ленинчи теорияны чүткүлдүг өөренир, партияның политиказын ханы билип алыр, ак сеткилдиг ажылдаар болгаш партийжи даалгаларны үргүлчү күүседир хүлээлгелиг. Партияга кандидаттарның политиктиг болгаш ажыл-ишчи шынарларын бүгү талалыг хынавышаан, партия эге организациялары СЭКП кежигүнүнге кирееринге ыяк белеткенип алырда, оларга дузалаар ужурлуг.

Партияның область организациязында СЭКП кежигүнүнге кандидаттар болгаш үш чыл чедир стажтыг коммунистер амгы үеде ийи муң ажып турар. Оларны партияның идепкейлиг, бедик мораль-политиктиг шынарлыг дайынчылары кылдыр кижизидери партия комитеттериниң, партия эге организацияларының кол сорулгаларының бирээзи.

Аныяк коммунистерниң коммунистиг кижизидилгезинге, идейлиг кадналыышкынынга партия чырыдыышкынының системазы чугула рольду ойнаар. «Келир үеде бистиң партия чырыдыышкынывыстың бүгү четкизиниң кол сорулгазы болза, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин хандыр өөренири болур—деп XXV съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде онзалап демдеглээн. —Ынчангаш съездиниң материалдарын хамыктың мурнунда аныяк коммунистер, ол ышкаш партияның хүрээлеңинге кирер дээш белеткенип турарлар эки шиңгээдип алгап турар кылдыр ажылдаар ужурлуг бис». Амгы үеде республикада партия өөредилгезиниң янзы-бүрү звеноларында СЭКП кежигүнүнге 760 кандидат боттарының политиктиг билиин бедидип турар.

Партияга чаа киргеннерни кижизидеринге СЭКП хооркомунуң, райкомнарының болгаш партияның улуг эге организацияларының чанында аныяк коммунистер школалары улуг рольду ойнаар. Амгы үеде шупту 34 школада 1950 аныяк коммунист, оларның аразында 761 кандидат өөренип турар. СЭКП-ниң Бай-Тайга болгаш Мөңгүн-Тайга райкомнарының чанында аныяк коммунистер школаларының дуржулгазы солун. Ында олар партияга кежигүн болурунуң, коммунистиң хүлээлгелериниң, партийжи сагылга-чурумнуң, бүдүрүлгеге болгаш хөй-нииттиң амыдыралынга коммунистерниң авангардчы ролюнуң, партияның организастыг тургузуунуң, СЭКП-те хүлээп алышкынның, кандидат стажын эртериниң чурумунуң база өске-даа айтырыгларның дугайында лекцияларны болгаш илеткелдерни дыңнап турарлар. Ам бүгү школаларда СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия ТК-зының декабрь (1977 чыл) Пленумунуң материалдарын өөренирин уламчылап турар.

Дыңнакчыларга алдарлыг кижилер, партия болгаш совет ажылдакчылар, ажыл-агый удуртукчулары чүве чугаалап берип турар.

Ооң-биле чергелештир чамдык партия комитеттери, партия эге организациялары аныяк коммунистерниң марксчи-ленинчи өөредилгезин организастаарынче, партия амыдыралының норма-чижектерин оларның ханызы-биле шиңгээдип алырынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Бо чүүлдер Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның партия эге организацияларынга хамааржыр. Аныяк коммунистерниң чамдык школаларын дыңнакчыларның билиг деңнелин, политиктиг белеткелин болгаш практиктиг дуржулгазын барымдаалавайн четчелеп турарын чугаалаар херек. Чижээ, Чадаана хоорайда «Тыва тудуг» тресте болгаш Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында аныяк коммунистерниң школалары четпес ажылдап турар. СЭКП-ниң Тожу райкомунуң чанында, «Революцияның чалбыыжы», «Россия», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Бүрен» совхозтарның парткомнарының школаларында кичээлдерге аныяк коммунистер эвээш келир, оларның идепкейи чавыс байдалга эртип турар.

Аныяк коммунистерниң марксчи-ленинчи өөредилгезиниң деңнелин улам ыңай бедидериниң, оларның СЭКП кежигүнүнүң хүлээлгелерин болгаш эргелерин улам ханызы-биле шиңгээдип алырының, оларны Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң маадырлыг чаңчылдарынга кижизидериниң талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни СЭКП хооркому, райкомнары, парткомнар алыр хүлээлгелиг. Чаа өөредилге чылындан эгелеп, аныяк коммунистерниң школаларын улуг хемчээлдиг бүгү партия организацияларының чанынга тургузар херек.

Аныяк коммунистерни кижизидериниң чугула чепсээ партийжи даалга болур. Амгы үеде оларның 90 ажыг хуузу — доктаамал, 10 хире хуузу түр партийжи даалгаларлыг. Оларның хөй кезии партийжи даалгаларны эки күүседип турар.

Аныяк коммунистер соңгулдалыг партия, совет, профэвилел болгаш комсомол органнарынга, улусчу контроль комитеттеринге, бөлүктерге болгаш постуларга ажылдап тура, политиктиг болгаш ажыл-херекчи эки дадыгыышкынны ап турар. Амгы үеде партияның соңгулдалыг органнарының составында 383 аныяк коммунист бар, ооң иштинде ажылчыннар 152 кижи, комсомолда — 578, профэвилел организацияларында — 501, улусчу контроль органнарында болгаш өске-даа хөй-нииити организацияларында — 772 кижи ажылдап турар. 407 кижини чер-чер Советтериниң, а 18 кижини — ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттарынга соңгаан.

Аныяк коммунистерни партийжи даалганы дамчыштыр кижизидериниң эки дуржулгазы Бии-Хем районнуң партия организациязында мөөңнеттинген. Ында оларның саны 140 болгаш олар шупту доктаамал даалгаларлыг: 60 кижи комсомолда ажылдавышаан, хөй-хөй кижилер өске хөй-нииити организацияларының органнарында соңгуткан, пропагандистер, политинформаторлар, агитаторлар болуп, коммунистиг күш-ажыл школаларын удуртуп турар.

Партия комитеттериниң, партия эге организацияларының хөй нурууз аныяк коммунистер-биле ажылдың хевирлерин болгаш аргаларын янзы-бүрү болдурар дээш ажылдап турар. Партияның Барыын-Хемчик, Таңды болгаш өске-даа чамдык райкомнары кандидатка кирип турар кижилерге кандидат карточказын тывысыры-биле кады партийжи даалганы берип, ооң күүселдезин эге организацияларга контрольдап турар. Дыка хөй партия организацияларында аныяк коммунистерниң хуралдарын эрттирип, күш-ажылдың хоочуннары, хамааты болгаш Ада-чурт дайыннарының киржикчилери-биле, бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражыышкыннарны чорудуп турар.

Партия организациялары аныяк коммунистер-биле ажылга хууда беседалажыышкыннарны ажыглап турар. Партия документилерин солуурун дооскан соонда Бай-Тайга, Тожу районнарының, Ак-Довурак хоорайның чамдык партия организациялары ажылдың бо хевирин ховар ажыглап турар апарган. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарның партия организациялары партия хуралдарынга аныяк коммунистерниң отчёттарын эвээш дыңнап турар.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, парткомнар болгаш партия эге организациялары аныяк коммунистерниң идей-политиктиг кижизидилгезин моон соңгаар-даа сайзыраңгайжыдары, маңаа партийжи даалгаларны, хууда беседалажыышкыннарны болгаш отчёттарны долу ажыглаары, ажылдың өске-даа хевирлерин болгаш аргаларын чогаадыкчы ёзу-биле дилеп тывары эргежок чугула.

Аныяк коммунистерниң кижизидилгезинге күш-ажылдың ролюн улам көдүрери, оларның күш-ажылчы идепкейин бедидер талазы-биле ажылды сайзыраңгайжыдары чугула. Күш-ажылчы коллективтерге дуржулгалыг коммунист дагдыныкчыларның киржилгези-биле аныяк кижилерден кайгамчык ажыл-ишчилер, бүдүрүлгениң мурнакчылары, идепкейлиг хөй-нииитичилер кадналып үнерин практика көргүзүп турар. Оларның чамдык чижектери бо:

№ 48 тудуг эргелелиниң маляры Валентина Борбак-оол бодунуң күш-ажылчы оруун Кызылда № 4 профессионал-техниктиг училищени дооскаш, эгелээн. Бригадада коммунист дагдыныкчы Августа Ивановна Ельшованың дузазы-биле ол бодунуң мергежилин дыка эки шиңгээдип алган. Мурнакчы ажылчын болгаш хөй-нииитичи ол кыс хоорай Советтиниң депутадынга ийи удаа соңгуткан, а 1977 чылдың июньда ону СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Ол 1977 чылдың октябрь айда хожудап турар бригаданы удуртуп берген болгаш ол бригада ам бүдүрүлге пландарын чедиишкинниг күүседип турар апарган. Валентина Борбак-оол Ленинчи юбилей медалы болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

1976 чылда СЭКП кежигүнүнге кирген «Ленинчи орук» совхозта саанчы Надежда Салчак күш-ажылга, хөй-нииити амыдыралынга үлегерни көргүзүп турар. Эрткен чылын ол саар бир инектен-не 1850 кг сүт саар планныг турган, инектен-не 2237 кг сүттү сагган. Надежда Салчак бо чылын көдээ ажыл-агый техникумун бот-өөредилге-биле дооскан, район Советтиниң депутадынга, ВЛКСМ обкомунуң кежигүнүнге соңгуткан.

«Октябрь 30 чылы» совхозта аныяк коммунист Аяк-Хээ Ондар хой ажылынга чеди ажыг чыл ажылдаан. Үш чыл бурунгаар хой ажылынга ажылдаарынче республиканың аныяктарын ол бодунуң кадайы аныяк коммунист Хеймерек Ондар-биле кыйгырган. Күш-ажылга чедиишкиннери дээш Аяк-Хээ «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Эрткен чылын төрүүр чүс хойга онаажтыр—113, а бо чылын—125 хураганы камгалап алган.

Бөгүн республиканың материалдыг бүдүрүлге адырында партия кежигүнү болгаш кандидады 6459 кижи ажылдап турар, оларның 2072-зи—аныяк коммунистер. Бүгү коммунист ажылчыннарның 84,1 хуузу 1977 чылда хууда социалистиг хүлээлгелерни алган. Оларның хөй нурууз хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткенин хыналда көргүскен. Ам дыка хөй коммунистер, ооң иштинде 450 аныяк коммунистер «Беш чылдың үш чылының даалгазын—октябрь 7-де, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнда күүседир» деп кыйгырыг-биле чарышта киржип турар.

Ооң-биле кады чамдык партия эге организациялары коммунистерниң күш-ажылчы кижизидилгезин—оларның социалистиг чарышка киржилгезин чедир үнелевес чоруктар бар. Чижээ, Улуг-Хем, Тожу, Кызыл, Каа-Хем районнарда коммунистерниң 15-тен 20 чедир хуузу 1977 чылда хүлээлгелерни албаан.

Бо чылын чамдык күш-ажылчы коллективтерге, ылаңгыя участоктарга, фермаларга, бригадаларга уткуштуп пландарны болгаш хууда социалистиг хүлээлгелерни алыр талазы-биле ажылдарны чавыс деңнелге чорудкан. «Хожудап турар кижилер чокка ажылдаар!» деп шимчээшкин күш-ажылчы коллективтерде калбак нептерелди албаан. Партия комитеттери, партия эге организациялары бо четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни алыры эргежок чугула, чүге дизе, чугаа болза оларның организакчы болгаш политиктиг ажылының чугула талаларының дугайында бооп турар. Аныяк коммунистерни чарышка хаара тударын, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкин, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын болгаш хевирлерин нептередир талазы-биле ажылдар, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн, камналганы болгаш хумагалыг чорукту чедип алыр дээш демисел, күрүне пландарын болгаш хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседири партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Партияның сагылга-чурумун улам быжыглаар, коммунистиг моральдың принциптерин болгаш норма-чижектерин шыңгыы сагыырынга коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылдарны доктаамал чорудары эргежок чугула деп, Г. Ч. Ширшин оон ыңай демдеглээн.

Партияга киргеннерниң мөзү-шынарынга, партия кежигүнүнге кандидаттарның идейлиг, аажы-чаң болгаш культура деңнелин бедидеринге оларның-биле кожа ажылдап турар коммунистерниң үлегер-чижээ, ленинчи партияның кежигүнүнүң ады дээш оларның харысалгазы, бүдүрүлгеге болгаш амыдыралга устав негелделерин болгаш сагылга-чурум норма-чижектерин сагыыры улуг салдарны чедирер. Ооң-биле кады коммунистерниң сагылга-чурумун быжыглаарын, оларның авангардчы ролюн бедидерин хандырар талазы-биле партия комитеттериниң, эге организацияларының ажылында четпестер ам-даа хөй.

Чамдык коммунистерниң сагылга-чурумунуң кошкаа партияга кижилерни шилип алырында болгаш кандидаттарны кижизидеринде четпестерниң барында, олар-биле чуксай ажылды кошкак чорудуп турарында, СЭКП хооркому, райкомнары база «Тыва даг-дүгү тудугунуң» ТЭ-ниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнары оон практиктиг түңнелдерни кылыр ужурлуг.

Хөй партия организацияларында партийжи кижизидилгениң бүгү хевирлерин база аргаларын чедир ажыглавайн, чамдык коммунистерниң чурум үрээр чоруу-биле эптежип, олар партийжи сагылга-чурумну каржызы-биле үрептенде ам кээп хемчег ап эгелээр. Ындыг фактылар партияның Кызыл хоорай, Каа-Хем, Улуг-Хем район организацияларында бар. Бир эвес коммунист чурум үрээкен болза, ол харысалганы хүлээр ужурлуг болбайн аан, ынчалза-даа чурум үрээрин болдурбас дээш баш удур хемчеглерни алыры чугула.

Коммунистерни кижизидеринге хемчег көргүзериниң чорудулгазын бодун база дээштиг ажыглавайн турар. Чурум үрекчизин долгандыр хөй-нииттиң савалын тургузарының орнунга партияның чамдык комитеттери ол айтырыгны чугаалажып көөрүнге кижилерниң санын эвээжедирин оралдажып турар. Коммунистерниң херээн партия эге организацияларынга көрбейн, партия комитеттериниң бюрозунга дорт көөрүнүң фактылары бар. Ындыг чоруктар СЭКП Тес-Хем райкомунга болгулаан. Ындыг практиканы шыңгыы буруу шавар ужурлуг деп бодай-дыр мен. Ындыг практика коммунистерни шын кижизидеринге, партийжи сагылга-чурумну быжыглаарынга арганы бербейн турар.

Чамдык партия организацияларында партийжи хемчеглерниң кижизидикчи ужур-дузазын бедидер сорулга-биле четпестерни канчаар эдип ап турарының дугайында хемчег алдырткан кежигүннерни хуралдарга шоолуг дыңнавайн турар. Ону Кызыл хоорай, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик район организацияларында четпес чорудуп турар. «Тыва тудуг» тресттиң, Тываның электри четкилериниң, «Ак-Туруг», «Бай-Тал», «Дөң-Терезин» совхозтарның болгаш чамдык өске-даа парторганизацияларында хемчег алдырткан коммунистерниң отчёттарын шуут дыңнаваан. Партийжи сагылга-чурумну үрээшкинниң чылдагааннарын шыңгыы чугаалашпайн турарының фактылары бар.

Партия комитеттери ындыг четпестерни болдурбас талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг. Ол чорукка улуг рольду партия комиссиялары ойнаар. СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында, Чөөн-Хемчик болгаш Бии-Хем райкомнарының чанында парткомиссиялар ажылдың эки дуржулгаларын чедип алган. Коммунистерниң салым-чолун шиитпирлеп турда, СЭКП Уставының негелделерин парткомиссияларга шыңгыы удуртулга болдурары эргежок чугула.

Партияга хүлээп алышкынны организастаар болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылдың чамдык түңнелдерин үндүрүп тура, СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, «Тыва даг-дүгү тудуг» ТЭ-ниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнары, партия эге организациялары партийжи хүрээлеңни улам ыңай быжыглаар, партияга кирип турарларның составын экижидер талазы-биле эвээш эвес организакчы болгаш политиктиг ажылдарны чорудуп келген деп, оон Г. Ч. Ширшин чугаалаан.

Ооң-биле кады СЭКП хүрээлеңинге шилип алышкын талазы-биле чамдык партия комитеттериниң, партия организацияларының ажылында четпестер ам-даа хөй. Партийжи хүрээлеңни быжыглаары-биле холбашкан айтырыгларның бүгү комплекизин ханы бодалдыг көөрү ам-даа четпейн турар. Ынчангаш СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарга, «Тыва даг-дүгү тудуг» ТЭ-ниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга партияга хүлээп алышкынны организастаар болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле бүгү ажылды ханызы-биле болгаш бүгү талалыг анализтээри база ону улам ыңай сайзыраңгайжыдарының хемчеглерин боттандырары эргежок чугула. Партийжи иштиң ажылдың бо онза чугула, кол участогунга ёзу барымдаалаар чорук турбас ужурлуг. Партияга кежигүн хүлээп алырының, ооң хүрээлеңинге кижилерни тус-тузунда шилип алырының ленинчи принциптерин, СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтышкыннарын, «Партияга хүлээп алышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан негелделерни шыңгыы болгаш чайгылыш чокка сагыыры эргежок чугула.

Ол сорулгаларны боттандырарынга партия комитеттериниң секретарьларының болгаш партия аппараттарының өске ажылдакчыларының ажылының деңнелин хамыктың мурнунда бедидери эргежок чугула. СЭКП-ниң хүрээлеңинге ажылчын аңгының, интеллигенцияның эң эки төлээлекчилерин шилип алыр талазы-биле партия эге организацияларының ажылын олар билдилиг болгаш дээштиг башкарар, чер-черге үргүлчү барып, парторганизацияларның, күш-ажылчы коллективтерниң ажылының бүгү талаларын хандыр анализтээр, бүдүрүлге болгаш организация бүрүзүнүң онзагай чүүлдерин база оларның хөгжүлдезиниң перспективаларын эки билир ужурлуг. Партияның эге, цех организацияларының база партбөлүктериниң дайынчы арга-шинээзин бедидериниң дугайында доктаамал сагыш салыры, тодаргай сорулгалыг, шалыпкын дээштиг, организакчы болгаш кижизидикчи ажылды коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарның ортузунга оларның чорудары коллективтерниң амыдыралының бүгү талаларынга дээштиг салдарны чедирери эргежок чугула. Улус ажыл-агыйының адырларының хөгжүлдезиниң коммунистиг кижизидилгениң херегледеринге болгаш эрге-ажыктарынга эң дөзүлү-биле дүгжүп турзун, партийжи бүгү ажылдың дээштиин бедидеринге арганы берзин дээш эге организацияларның тургузуун сайзыраңгайжыдар херек. Парторганизациялар, партбөлүктер тургустунмас черлер эң шыырак белеткелдиг коммунистерни парторганизакчылар кылдыр ажыглаары эргежок чугула.

Партияга хүлээп ап турарларның составының шынарын экижидери-биле, аныяк коммунистерни кижизидери-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлээрде парткомнарның, партбюроларның, партия эге организацияларының секретарьларының ролюн бүгү талалыг бедидер херек. Оларның инициативазындан, ажылга оларның чогаадыкчы хамаарылгазындан партияның хүрээлеңин быжыглаарынга хөй чүүл хамааржыр.

Партияга хүлээп алышкынны организастаары, аныяк коммунистерни кижизидери партияның иштики бүгү ажылының чарылбас кезээ болур, ынчангаш оларны чедиишкинниг боттандырары хөй талаларда ниитизи-биле партийжи удуртулганы канчаар боттандырып турарындан, партийжи органнарның ажылының стилин база методун канчаар сайзыраңгайжыдарындан хамааржыр. Партия комитеттериниң кол хүлээлгези болза, кадрларны шилип алырының, таарыштыр тургузарының болгаш идей-политиктиг кижизидилгениң ленинчи принциптерин чайгылыш чокка сагыыры, контрольду сайзыраңгайжыдары болгаш күүселдени хынаары, партийжи болгаш күрүне сагылга-чурумун бүгү талалыг быжыглаары, даандырган ажыл-херек дээш партия кежигүнү бүрүзүнүң хууда харысалгазын бедидери болур.

Бүгү черлерге бедик негелделиг чорукту тургузары, ажыл-херекчи шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыры, ёзу барымдаалаар болгаш харысалга чок чоруктуң кандыг-даа илерээшкиннери-биле эптеш чок чоруктуң байдалын тургузары эргежок чугула. Коммунистерни шын таарыштыр тургузарының айтырыгларын доктаамал шиитпирлээр, оларның идепкейин болгаш бүдүрүлгеге, хөй-нииити амыдыралынга авангардчы ролюн бедидер, коллективтерде ажыл-херектиң байдалы дээш, пландарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш оларның харысалгазын бедидер ужурлуг. Партия организацияларында ажылдың чедип алдынган эки дуржулгазын, чаа хевирлерин болгаш аргаларын өөренип көөрүнүң база нептередириниң айтырыгларын ажыл-ишчи, тодаргай чорудары кончуг чугула.

Хөй талалыг бо бүгү ажылды СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, 1978 чылдың болгаш ниитизи-биле онгу беш чылдың пландарын болгаш хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринче угландырган турар ужурлуг. Сорулга болза улуг айтырыгларны шалыпкын шиитпирлээри, четпестерни чайладыры, бүгү бүдүрүлгелерниң, организацияларның болгаш совхозтарның күрүне пландарын болгаш хүлээлгелерин күүседирин чедип алыры, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажыл-агый база культура тургузуушкунунуң бүгү адырларынга ажылдың шынарын бүгү талалыг бедидери болур.

Партияның Тыва область организациязы бодунуң хүрээлеңин идея болгаш организас талазы-биле быжыглавышаан, оларны СЭКП ТК-ның долгандыр улам сырый каттыштырбышаан, коммунистерниң, республиканың бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннерин СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың пландарын чедиишкинниг боттандырарынче, Тываның бүдүрүкчү күштерин улам ыңай хөгжүдеринче угландырарын СЭКП-ниң Төп Комитединге түңнелинде Г. Ч. Ширшин бүзүреткен.

СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму

ПАРТИЯНЫҢ ХҮРЭЭЛЕҢИНГЕ — ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ

(Төнчүзү. Уланчызы 2-ги арында).

* * *

Илеткел доозулган соонда саналдар эгелээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң совет улустуң мурнунга салганы ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге партия организацияларының удуртукчу ролюнуң бедээниниң, пленумга чугаалажып турар айтырыгның республиканың партия организациязының амыдыралынга улуг ужур-дузазының дугайын онзалап демдеглээннер. Бир дугаарында СЭКП Кызыл хоорkomунуң бирги секретары **А. И. Пожидаев** сөс алган:

— Республиканың партия организациязының хүрээлеңиниң сөөлгү чылдарда өзүлдези ниитилел амыдыралынга ленинчи Коммунистиг партияның ролюнуң болгаш ат-алдарының улам бедээнин база катап тодаргай херечилеп турар — деп, ол чугаалаан. Бодунуң салым-чолун коммунистерниң партиязы-биле тудуш холбаар дээн кижилерниң саны чыл келген тудум өзүп турар. Чүгле сөөлгү беш чылдарда бистиң мурнакчы ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның эң эки төлээлекчилеринден 500 ажыг кижи хоорайның партия организацияларының хүрээлеңинге немежип кирген.

Ажылчы чоннарның ол күзел-чүткүлүн барымдаалааш, СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң негелделеринге дүүштүр партияга хүлээп алыышкынның болгаш аңаа чедиштап шилип алырының талазы-биле ажылче хоорком болгаш партия эге организациялары улуг кичээнгейни салып турар. Бо чугула ажылды партия организациялары колдуунда-ла материалдыг бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарында ажылдап турар мурнакчы кижилерни, хамыктың мурнунда ажылчыннарны, шилип алырынче кол угланыышкынныг кылдыр чорудуп келген. Партияга хүлээп алыышкын үезинде, аңаа кирер кижилерге холбаштыр коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң, рекомендация бергеннерниң санал-оналын хуралдарга шыңгыы барымдаалап турар апарган.

Амгы үеде Кызылдың партия организациязында үш чыл стажтыг 500 ажыг аныяк коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар бар. Олар шупту партийжи даалгаларлыг болгаш политиктиг база экономиктиг өөредилгеде хаара туттунган. Оон аңгыда коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылдың бир чугула угланыышкыны болза бүдүрүлгеге, хөй-ниити амыдыралынга оларның авангардчы ролюн бедидер талазы-биле хемчеглер болур. Ол бүгү ажылдар партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидер, ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге оларның ролюн болгаш салдарын күштелдирер арганы берип турар деп, эш Пожидаев чугаалаан.

Партияга хүлээп алыышкынның база аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле чамдык бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде партия организацияларының ажылы чогуур деңнелге чедир тургустунмааның оратор демдеглээш, ол талазы-биле партия хоорkomу моон соңгаар-даа шудургу ажылдарны чорударын бүзүреткен.

Партийжи хүрээлеңниң өзүлдезиниң, шынар составының талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыышкыннарынга, партияга хүлээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр районнуң партия организациязының чорудуп турар ажылдарын СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар** саналынга чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйда, үлетпүрде, транспортта, тудугда кол профессияларның аразында коммунистерниң деңзигүүрүн анализтевишаан, СЭКП райкому бо талазы-биле парторганизацияларның ажылын сайгарып турар. Ындыг анализ кайы участокка партия кежигүнү эвес актив-биле органзакчы болгаш идей-кижизидилге ажылын күштелдирзе эргежок чугула дээрзин тодарадыр арганы бээр. Партияга хүлээп алыышкын талазы-биле чамдык парторганизацияларның, ылаңгыя «Барлык» совхозта парткомунуң, ажылының дугайын СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалашкылаан, ол-ла айтырыгны парторганизация секретарьларының семинарынга сайгарып турар. Сөөлгү чылдарда СЭКП кежигүнүнге кандидаттап киргеннерниң аразында ажылчыннарның саны өскенин Ш. П. Куулар чижектер-биле көргүскен. Партияга хүлээп алыышкынны таарыштырбышаан, интеллигенцияның база аныяктарның эң эки төлээлекчилерин СЭКП-ге чаңгыстап шилип алырынче, аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылдарже районнарның парторганизациялары база чогуур кичээнгейни салып турар.

СЭКП кежигүнүнге кандидаттап киргеннерге тускай дептержигешти бергеш, оларның кандидат стажын канчаар эрттирип турарын аңаа доктаамал демдеглеп турар.

Пленумга чугаалажып турар айтырыгга холбаштыр бистиң ажылывыста четпестер хөй. Ол дугайын маңаа болган илеткелге чөптүг-биле шүгүмчүледи. Оон чогуур түңнелди кылып, моон соңгаар ол талазы-биле ажылды улам экижидерин районнуң партия организациязы бедик харысалга-биле көрүп турар—деп, түңнелинде Ш. П. Куулар чугаалаан.

Индирде—«Тээли» совхозтуң саанчызы, бригада парторганизациязының секретары **Р. Х. Билчей.** Бодунуң ажылдап турары Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында коммунистерниң санының өскенин, оларның бүдүрүлгеге ролюнуң бедээнин чижектер-биле көргүскен. Бир эвес 1973 чылда аңаа 11 коммунист турган болза, ам олар 18 четкен.

— СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның, оларга рекомендация бергеннерниң харысалгазын бедидери-биле оларның дыңнадыгларын, отчёттарын партия хуралынга доктаамал ап келген—деп, ол дыңнаткан.

СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның, аныяк коммунистерниң идепкейин бедидери, оларга даалгаларны таарыштыр бээри, рекомендация бергеннерниң харысалгазын күштелдирери эргежок чугула дээрзин ол демдеглээн.

СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары **О. Н-С. Шагдыр-оол** санал бергеш, СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыышкынның база аныяк коммунистерниң кижизидилгезиниң талазы-биле айтырыгларны СЭКП райкомунуң пленумунга, бюроларынга база коммунистерниң хуралдарынга чугаалажып турарын чугаалаан. Районнуң тургустунган үезинден бээр коммунистерниң саны 2,1 катап өскен. Райком болгаш эге организациялар коммунистерни бүдүрүлге участоктарынга таарыштыр тургузарынче база оларның отчёттарын, дыңнадыгларын алырынче, түс-тузу-биле беседалар кылырынче кичээнгейни күштелдирген.

Бо районнуң партия организациязы херээжен чонну партияга хүлээп алыр талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Ынчалзажок СЭКП кежигүнүнге кандидаттар-биле чамдык партия организациялары четпес ажылдап турарындан оларның чамдыктары кандидат стажын эртип шыдавайн баар таварылгалар бар. Оон аңгыда малчыннарның, механизаторларның аразында коммунистер эвээш. Бодаа база өске-даа четпестерни чайладыр, партияга хүлээп алыышкынның база аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле ажылды чогуур деңнелге тургузаар дээш, районнуң партия организациязы бүгү хемчеглерни алыр дээрзин О. Н-С. Шагдыр-оол түңнелинде чугаалаан.

Индирде—Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң партком секретары **М. Д. Кара-Сал.**

—СЭКП-ге хүлээп алыышкынче болгаш аныяк коммунистерниң кижизидилгезинче совхозта партком болгаш эге организациялар доктаамал кичээнгейни салып турар—деп, оратор демдеглээн. Бо айтырыгны партия хуралдарынга үе-үеде чугаалашкаш, чедишпестерни демдеглээш, чедир кылдынмайн турар чүүлдерже кичээнгейни салып келген. СЭКП кежигүнүнге кандидаттар болгаш аныяк коммунистер-биле чорудар ажылдың планын партком бадылааш, ол ёзугаар ажылдап турар.

Партком болгаш партия эге организациялары ажыл-иштиг, амыдыралга төлептиг кижилерни партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп ап турар. Оларга партийжи даалгаларны бергеш, ооң күүселдезин бюроларга, хуралдарга дыңнап турары харысалгазын бедиткен.

Партия Кызыл райкомунуң бирги секретары **К. Н. Шулуу** пленумга санал берген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш районнуң партия, совет, ажыл-агый органнары кандыг хемчеглерни ап турарынга доктааган.

Партия райкому партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидеринче, партияга хүлээп алыышкынны болгаш аныяк коммунистер-биле ажылды экижидеринче хүн бүрү кичээнгейни салып турар. Кандидаттарның отчёдун дыңнап, олар-биле хууда беседаларны партия организациялары үргүлчү чорудуп турар. Бо болза кижилерниң даандырган ажыл-херек дээш харысалгазын бедидип, төлептиг чорукка кижизидип, чамдык четпестерни эдип алырынга дузалап келген.

Партияга хүлээп алыышкын болгаш аныяк коммунистер-биле ажылда чедир кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа барын оратор чугаалаан. 1977 чылда районда чамдык партия организациялары өспээн. Бо четпестерни чайладыр дээш ажылдаарын ол демдеглээн.

Тес-Хемде «Кызыгаар» совхозтуң хойжу бригадазында партия эге организациязының секретары **К. Б. Кенен** партия организациязының аныяк коммунистер-биле канчаар ажылдап турарын пленумга чугаалаан.

Хой ажылында аныяктар кончуг эвээш. Оларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды совхозтуң дирекциязы тургузар болза, малчыннаар күзелдиг аныяктар хөй. Аныяк малчыннарны чурттаар өг чазы бажың-биле хандырбайн, оларның амыдырал-чуртталгазынче кичээнгей салбайн турар. Ол ышкаш хойнуң уксаазын экижидеринче, продуктулуун бедидеринче, мал чеминиң курлавырын тургузарынче моон соңгаар кичээнгейни улгаттырары чугула.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң партком болгаш партия организациялары аныяк коммунистер-биле ажылды сөөлгү үеде элээн идепкейжиткенин партком секретары **В. А. Бакулин** саналының эгезинде дыңнаткан.

Ак-Довуракта аныяк коммунистерниң школазы ам тос чыл ажылдап турар. Өөредилге чылы төнерге, аныяк коммунистерниң хуралын эртирери чаңчыл болган. Аңаа хоочун коммунистер, бүдүрүлгениң мурнакчылары боттарының эрткен оруун чугаалап берип турар, ол кижизидикчи салдарны чедирип келген.

Партия организациялары СЭКП кежигүнүнге кандидаттар-биле ажылды элээн экижиткен. 60 кижиниң информациязын дыңнаан, дыка хөй кандидаттар-биле беседалашкан. Аныяк коммунистерни удуртур ажылче депшидер хемчеглерни ап турарын В. А. Бакулин чугаалаан. Чамдык эштерни бригадирлер, ээлчег начальниктери кылдыр депшиткен.

Партия кежигүнүнге хүлээп алыышкында болгаш аныяк коммунистер-биле ажылда четпестер хоорайның партия организацияларында барын оратор айыткан.

СЭКП обкомунуң VII пленумунуң шиитпирин күүседир дээш, Ак-Довурактың партия организациязы бүгүде хемчеглерни алырын В. А. Бакулин бүзүреткен.

«Партияга хүлээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организацияларының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын эге организацияларның хуралдарынга чугаалашкаш, бо талазы-биле боттуг хемчеглерни ап, боттандырганының соонда партияга хүлээп алыышкын ажылы идепкейжип, партийжи сагылга-чурум улам экижээн деп, «Чыраа-Бажы» совхозтуң партком секретары **Г. Ч. Канчыр-оол** бодунуң саналынга демдеглээн. Ук совхозта 6 эге организация болгаш 7 партбөлүк бар. Коммунистерниң 70 ажыг хуузу совхоз бүдүрүлгезиниң чугула участоктарында ажылдап, боттарының үлегер-чижээн өскелерге көргүзүп турар. Аныяк коммунистерниң школазынга олар идей-политиктиг дадыгышкынны ап турар.

Ынчалзажок бо чугула ажылда чамдык четпестерни барын ол чугаалаан. Партияга хүлээп алыышкынны чамдык эге организациялар болгаш партбөлүктер эренгей көрүп турар. Оон түңнелинде партияга мөзү-шынар талазы-биле төлеп чок ийи-чаңгыс кижилер хүлээп алдына бээр таварылгалар бар. Ынчангаш хүлээп алыышкынны эң шыңгыы көөрүнүң чугулазын оратор демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, партияның иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле деткивишаан, чурттуң бүгү аныяктары-биле бир дөмей, республиканың аныяк өскенинин ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге уткуштур кажангыдан артык бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарын ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит бодунуң** саналынга демдеглеп чугаалаан.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин экижидип, аныяктарны партияга төлептиг кылдыр белеткээри — бир чугула сорулга. Бо айтырыгны ВЛКСМ обкомунуң бюрозунга чаңгыс удаа эвес чугаалажып келген. Сөөлгү үеде комсомолду дамчыштыр партияга хүлээп алыышкын көскүзү-биле экижээн. Ол дугайын Г. С-М. Иргит тодаргай чижектер-биле чугаалаан.

Ындыг болзажок аныяк оолдар, кыстарны партияга төлептиг кылдыр белеткээринче ВЛКСМ Өвүр, Улуг-Хем, Тожу, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа райкомнарының кошкак кичээнгей салып турарын ол шүгүмчүлээн.

Партияның кур күжү болгаш шынчы дузалакчызы болур хүлээлгезин Тываның комсомолу төлептиг-биле күүседип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга үлүгүн киирер дээрзин ол бүзүреткен.

Совхоз бүдүрүлгезиниң чугула участоктарында 88 коммунист ажылдап турар. Мооң мурнунда мал ажылынга ийи-чаңгыс коммунист ажылдап турган болза, ам мал ажылында партбөлүк тургустунган. Коммунистер шуптузу даалгаларлыг. 3 кандидатты ам партия кежигүнүнге хүлээп алыры-биле белеткеп турар. Бо бүгүнүң дугайын «Улуг Октябрь» совхозтуң партия организациязының секретары **В. М. Пирогов** саналынга чугаалаан.

Партияга хүлээп алыышкынны улам экижидер төлээде, комсомолга партийжи өзекти тургузарының, рекомендация берип турар коммунистерниң харысалгазын бедидериниң чугулазын ол демдеглээн.

Партияга хүлээп алыышкын—партия тургузуушкунунуң чугула, үндезин айтырыы дээрзин СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары **К. С. Маспык-оол** бодунуң саналынга онзалап демдеглээн. Бо талазы-биле партия райкому чамдык боттуг ажылдарны кылып келген. Оон түңнелинде районнуң партия организациязының хүрээлеңи өскен, органзас болгаш идея талазы-биле быжыккан. Коммунистер улус ажыл-агыйының чугула участоктарында ажылдап, боттарының авангардчы ролюн көргүзүп турар. Оларның хөй-ниитичи идепкейи дыка бедээн.

Чамдык парткомнарның, партия эге организацияларының талазындан бо ажылче кошкак кичээнгей салып турарын ол шүгүмчүлээн. Партияга хүлээп алыышкынны ханы анализтевейн турар. Аныяк коммунистерден негелде кошкак. Чамдык партия организацияларының хүрээлеңи сан талазы-биле өспейн турар. Бо дугайын ол шыңгыызы-биле шүгүмчүлеп, партияга хүлээп алыышкын ажылын улам экижидер талазы-биле чүнү кылза эки дээрзин демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр партияга хүлээп алыышкынның болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле партия организацияларының сорулгаларын база боттандырып чорудар хемчеглерни айыткан доктаалды пленумга хүлээп алган.

ПАТРИОТТУ ХОСТАЗЫННАР

Америк расистерниң Джон Харристи шаажылаар деп турары бистиң Күрүнениң № 1 подшипник заводунуң бүгү коллективиниң килеңнээшкинин болгаш шиитпирлиг удурланыышкынын болдурган. Негрлерниң хамааты дең эргези дээш идепкейлиг демиселчини өлүрер деп шиткелди үндүргени, амгы Американың кижиниң эргелерин үрээриниң, хоойлу-дүрүм чок чоруунуң болгаш туразында ааҗылаашкынның база бир тодаргай фактызы болур. Кижиниң эргелериниң «камгалакчызының» ролюн ойнаарынче чүткүп турар АКШ-тың администрациязының ийи арынныг чорууну делегейниң хөй-ниитизи база катап бүзүрээн.

Н. МОТОВА,

Күрүнениң бирги подшипник заводунуң хоюглакчызы, Моссоветтиң депутады.

Москва.

* * *

Хамааты эргелер дээш идепкейлиг демиселчилерниң бөлүүн—«Уилмингтоннуң он кижизиниң» кежигүннерин Соңгу Каролина штатка чоокта чаа араатанзыг ёзу-биле ниитизи-биле барык 300 чылда кара-бажыңнаар кылдыр шиткен болгай. Ам бо удаада Каттышкан Штаттарның суд эрге-чагыргалары Джон Харриске удур ээлчеглиг меге буруудадыышкынны база үндүрүп келген. Ынчалзадаа ооң кара чаңгыс «буруузу» болза кара кештиг американнарның дең эргези дээш, дарлалга болгаш хоойлу-дүрүм чок чорукка удур, кижиниң кол эргелерин АКШ-ка сагыыры дээш идепкейлиг демиселчи болганы илдең.

Бистер, ыяш кезикчилери, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Дж. Харристи шиидер деп белеткеп турарын күш чок болдурарын, коргуш чок патриотту дол-дораан хостаарын шиитпирлиг-биле база чаңгыс үн-биле негеп тур бис.

П. ЧУСА,

Турбатекиниң ыяш белеткээр пунктузунуң начальниги, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Ужгород.

* * *

Амгы үениң Американың ийи арынныгларынга болгаш расистеринге удур совет хөй-ниитиниң килеңнээшкини хүн келген тудум улам күштүг-биле өскен. АКШ-тың эрге-чагыргалары патриот Джон Харристи өлүрер деп шиитпирлээннер. Ындыг өлүрүүшкүннерни америк шүүгү хөй удаа кылып келген. Бүгү делегейде болгаш Американың бодунда депшилгелиг күштер шаажылакчыларның үүлгедиин соксадырын шиитпирлиг-биле негеп турар. Бүгү совет эртемденнер-биле кады ол негелдеге боттарының үнүн бистиң эртем коллективистиң ажылдакчылары база каттыштырып турар.

А. ВАСИЛЬЕВ.

Сибирьниң метрология институдунуң директору.

Новосибирск.

* * *

Кара кештиг американнарның эрге чок чоруунга удур идепкейлиг демиселчи Джон Харристи Алабама штатта шаажылаар деп турарының дугайында медээни Тбилисиниң ужар чүүл тудугжуларының коллективинге хорадаашкын болгаш килеңнээшкин-биле уткаан.

Ол болза АКШ-тың расистиг социал системазының шаажылаашкынынга таварышканнарның бирээзи болур. Чоокта чаа Кливлендиге ажылчыннарның ажыл соксадыышкынының киржикчизи, негр Томас Моссту боолап өлүрген. Ындыг чорук өске чурттарда «кижиниң эргелериниң» чалаттынмаан камгалакчыларының ролюн оол политиктери ойнап турар ындыг чуртта бооп турар!

Расистиг дээрбечи өлүрүкчүлерниң араатанзыг үүлгедиглерин соксадырын, америк патриотка шиткелди күш чок болдурарын негеп тур бис.

Т. РОСТИАШВИЛИ,

Тбилисиниң Димитров аттыг ужар чүүл заводунуң токары, Тбилисиниң улус депутаттарының хоорсовединиң депутады.

Тбилиси.

(СЭТА).

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ЭЭП КЕЛГЕН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Найырал, кады ажылдажылга, дузалажылга дугайында совет-финлянд керээниң 30 чыл оюнуң байырлалдарынга совет чазак делегациязын баштап чораан, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко апрель 6-да Финляндияның даштыкы херектер министри П. Вяюрюнен-биле ужурашкан.

Найыралдыг байдалга эрткен ужуражыышкын үезинде совет-финлянд харылзааларының айтырыгларын, а ол ышкаш делегейниң чамдык айтырыгларын, ылаңгыя Европада болгаш Чоокку Чөөн чүкте байдалдарга хамааржыр, чепсегленииш-кинни дүжүрер талазы-биле айтырыгларны чугаалашкан.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында культура болгаш эртем кады ажылдажылгазының үр хуусаалыг программазынга апрель 6-да ат салган.

Финляндияның премьер-министри К. Сорса найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында керээниң 30 чыл болганынга холбаштыр хүлээп алыышкынны кылган. Хүлээп алыышкынга Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконен, совет чазак делегациязының баштыңы А. А. Громыко, делегацияның кежигүннери, Финляндияның чазааның министрлери, хөй-ниитиниң төлээлекчилери киришкен.

Хүннүң ийиги чартында совет чазак делегациязы чурттунче чаныпкан.

Делегацияны Хельсинки аэропортунга премьер-министрниң оралакчызы П. Виролайнен, даштыкы херектер министри П. Вяюрюнен, албанның өске-даа кижилери үдээн. Үдеп турганнарның аразынга ССРЭ-ниң Финляндияда элчини В. С. Степанов турган.

* * *

А. А. Громыко баштаан совет чазак делегациязы ол-ла хүн Москвада ээп келген.

Оларны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков, албанның өске-даа кижилери аэродромга барып уткаан.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● **БЕРЛИН**

Герман-совет найырал ниитилелиниң XI конгрезиниң белеткел үе-чадазы ГДР-де эгелээн. Оон кол темазы — ажылдың түңнелдерин үндүрери болгаш ГДР-ниң 30 чылынга ук ниитилелдиң белеткениир программазын тодарадыры. Сөөлгү дөрт чылдарның дургузунда герман-совет найырал ниитилелиниң кежигүннериниң саны Берлинде барык ийи катап өскен азы амгы үеде 400 муң кижи четкен.

● **ЛЮКСЕМБУРГ**

Европаның экономиктиг ниитилежилгезиниң көдээ ажыл-агый министрлериниң деңнелинге ийи хүн ниитинде эрткен сессиязы кандыг-даа түңнел чокка доозулган. Хүн чурумунуң кол айтырыы — 1978—1979 чылдарда көдээ ажыл-агый продукцияларының садып алыр ортээн доктаадыры турган, ынчалза-даа ол айтырыгны шиитпирлеп шыдаваан.

Ниитилежилгеде акша-саңхөө будулгаазыннарын шиитпирлевээн таварылгада, Европаның экономиктиг ниитилежилгезиниң көдээ ажыл-агый талазы-биле политиказы бойлаашкындан үнүп албас, ону чоокку үеде шиитпирлеп алырынга бүзүрээри база берге деп, даргалакчы, Данияның көдээ ажыл-агый министри П. Дальсагер сессияны хаап тура медеглээн.

● **ДЕЛИ**

Индияның «Хиндустан машин тулз» деп күрүне компаниязын тургускандан бээр 25 чыл болган. Ук компания 25 чыл дургузунда чурттуң экономиказы хөгжүлдээнинге көскү үлүүн киирген деп, чиңгине директор С. М. Патил медеглээн. Амгы үеде чурттуң күрүне секторунуң бо улуг компаниязында 22 муң ажылчыннар ажылдап турар. Компанияга хамааржып турар тос завод тракторларны, станоктарны, парлалга машиналарын, прессерни, шактарны болгаш өске-даа дериг-херекселдерни бүдүрүп турар.

● **АНТАНАНАРИВУ**

Мадагаскарның мурнуу-барыын эриинде Мурундава деп хоорайда амгы үениң улуг самолёттарын хүлээп алыр чаа аэропортту ажыткан.

Республиканың чазаа агаар транспортун хөгжүдеринче улуг кичээнгейни угландырып турар. Ук ортулуктуң баар черлери берге, суг шаптыктары хөй, оруктар эвээш болганы-биле агаар транспортунче кичээнгей салып турар. Национал ужар чүүл компаниязының самолёттары амгы үеде Мадагаскарның чурттакчылыг 60 черлеринче ужуушкуннарны кылып турар.

● **ХАРТУМ**

Африка ужар чүүл шугумнарының ассоциациязының чыл санында эрттирер онгу конференциязы болуунун ажылын ында дооскан.

Африка чурттарының ужар чүүл компанияларының төлээлекчилери диптке агаар транспортун хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалашкан болгаш организацияның күүсекчи чаа комитедин соңгаан. Конференцияның киржикчилери специалистер белеткээр талазы-биле кады кылган программаны боттандырарын дугурушкан болгаш страхование, хандырылга айтырыгларын чугаалашкан.

● **РИМ**

Амгы үеде Италияда даштыкы чурттардан дезип келген 500 муң хире ажылчыннар бар деп «Пополо» солун дыңнаткан.

Олар колдуунда-ла Африка болгаш Чоокку Чөөн чүк чурттарындан келген кижилер болур. Оларны эң-не берге болгаш төлевири чиик ажылдарга ажыглап турарын солун дыңнаткан.

(СЭТА).

Австрия. «Лейкам-Мюрцталлер» деп целлюлоза-саазын фабриказы. Целлюлозаны агартырынга херек дериг-херекселдерни аңаа эптеп турда бо чурукту тырттырган. Дериг-херекселдерни Совет Эвилелинден эккелген.

Австрия болза ССРЭ-ниң Европада садыглажып турар он кол чурттарының бирээзи болур.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ФРАНЦИЯНЫҢ ЧАА ЧАЗАА

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын чаа чазаанын составын ында чарлаан. Ону премьер-министр Р. Барр баштаар. Ол—ооң мурнунда экономика болгаш саң министриниң албан-дужаалын ээлеп турган. Чаа кабинетте ук албан-дужаал чок бооп турар.

Министрлер чөвүлелинге чамдык өскерилгелерни кылган. Күрүне министрлериниң албан-дужаалдарын дүжүрген. Министр албан-дужаалдарының ниити санын 16-дан 20 чедир өстүрген.

Чаа чазак партия составы-биле алырга, эрги чазактан барык-ла ылгал чок. Министрниң 8 болгаш күрүне секретары 1 албан-дужаалды француз демократия дээр эвилел алган. Республиканы деткиир каттыжыышкынның төлээлекчилери министрниң 6 болгаш күрүне секретарьзында 1 олутту ээлээн.

ХОРАЛЫГ КАЖАРЛААШКЫННАР

НАТО-нуң дайынзыракчылары Каттышкан Штаттарның шериг-үлетпүр комплекизи-биле демнежип алгаш, нейтронуг бомбаны бүдүрер дугайында шиитпирни хүлээп алырын дүргедедиринче болгаш ону Барыын Европа чурттарынга, өскээр чугаалаарга, Вашингтоннуң медеглели-биле алырга, ону ажыглап болур хире районнарга тургузарынче чүткүп турар.

Массалыг узуткаашкынның бо чепсээн хоруур дугайында чүгле Европаның эвес, харын бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң негелделери хүн-бүрүде күштелип турар амгы үеде ындыг оралдажыышкынны кылып турар-дыр. Ынчангаш нейтронуг чепсектиң талалакчылары нейтронуг чепсекти бүдүрер болгаш ооң соонда ону Барыын Европа чурттарының девискээринге тургузар дээн планнарга удурланыышкыннарны будалдырар дээш, янзы-бүрү кажарлаашкыннарны ажыглап турар. Ооң-биле кады олар боттарын тайбыңга ынакшылдыг кижилер кылдыр көргүзерин база оралдажып турар.

Нейтронуг бомбаның талалакчылары боттарының байдалының бойлап турарын эскерип каап, КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязы бодунуң төөгүзүнде бир-ле дугаар чепсегленииш-кинниң дүжүрер дугайында айтырыгны чугаалажып көөр деп турарының мурнуу чарында ындыг кажарлаашкыннарны калбартып эгелээн. Оларга кажарлаашкыннарның херек апарганы, янзы-бүрү чүүлдер-биле хөй-ниитиниң бодалын будулдурар дээш чүткүп турарының ужуру чогум-на ында бооп турар.

Нейтронуг чепсекти бүдүрер дугайында шиитпирни кандыг-бир хуусаада соңгаарлаткан дээр медээни парлалгада киирген. Ынчалза-даа ында Совет Эвилелинге таарышпас негелделерни кылган, ооң утказы бо айтырыгны херекке хамаарышпас өске айтырыг-биле солуурунче угланган бооп турар. Оон туржук НАТО-нуң пропагандазы бо базымны Совет Эвилелинге ажыктыг бооп турар деп көргүзерин оралдажып турар.

Бо бүгү кажарлаашкыннарны делегейниң хөй-ниитизи негелээр дээн оралдажыышкын кылдыр көрбес болза хоржок. Ол ышкаш мону делегейниң айыыл чок чоруун хандырарының эрге-ажыктарынга дүгжүп турар айтырыгларны шиитпирлээринден ойталаап чүткүл деп санаар херек.

Нейтронуг бомбаны Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннарга ыяышкын кылыр кол чүүл кылдыр хуулдурар дээш оралдажыышкыннарда утка болгаш перспектива чок. Чүге утка чогул дээрге чугаа кандыг-бир чаңгыс талалыг артык күш чедип алырының дугайында эвес, харын чепсегленииш-киннерни эндере бүдүрерин соксадырынче угланган кады кылыр күжениишкиннерниң дугайында бооп турар. Нейтронуг бомбаны бүдүрериндеп кайы-даа таланың ойталаан турарын дугуржуп алыр дугайында билдингир болгаш тодаргай саналды СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев кылган болгай.

Совет Эвилелин нүгүлдээр, аңаа ыяышкын кылыр дээн оралдажыышкыннарда база перспектива чок. Ол дугайын бүгү төөгү бүзүрелдиг бадыткап турар. Эргежок чугула апаар болза, ССРЭ нейтронуг бомбаның талалакчыларының кыйгырыышка чогуур харыызын бээриниң хемчеглерин алыр апаар, ону совет улустуң болгаш ооң эвилелчилериниң айыыл чок чоруун хандырарының эрге-ажыктары негей бээр болгай. Бистиң чуртувус бо орук-биле чоруксавас ийик, чүге дизе ындыг чорук чепсегленииш-киннерни эндере бүдүрериңге чедирип болур.

Нейтронуг бомбаны бүдүрериңден кайы-даа таланың ойталаарының дугайында совет саналды күрүне ажылдакчыларының талазындан чугулалап көөрү эргежок чугула бооп турар. Чүге дизе чугаа болза миллион-миллион кижилерниң хуу-салымының дугайында бооп турар-дыр.

А. ПЕТРОВ,

СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

АКШ. База бир патриоттуң амы-тыны улуг айыылда таварышкан. Негрлерниң хамааты эргези дээш шимчээшкиниң идепкейлиг демиселчизи Джон Харристи америк реакционерлер чок кылырынга белеткенип турар. Мобильде (Алабама штатта) федералдыг судтуң өлүрүп шиидер дээн шиткелин күүседирин Харристиң болчукчузунуң соңгаарладыр дээн негелдезин хандырар ужурга таварышкан.

Харристи шиткени болза Каттышкан Штаттарда кижиниң кол эргелерин үреп турарының хөй санныг чижектериниң бирээзи-дир. Ону чок кылыр деп турары, «Уилмингтоннуң он кижизин» шиткени, негрлерни болгаш индейлерни истеп-сүрүп турары америк «демократияның» алыс утказын илередип турар.

Чурукта: холун кинчиледип алган Джон Харристиң Алабама штатта кара-бажың чанында турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТӨРЭЭН ТЫВАВЫСТА

ЭРТКЕН ЧЫЛДАН КӨВҮДЭЭН

Эрткен чылдың бо үезин-биле деңнээрге чонга ачы-дуза чедирери 71 муң рубльге көвүдээн.

Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың үшкү чылының бирги кварталында багай эвес ажылдаан. Чонга ачы-дуза чедирериниң планныг онаалдаларын күүсеткен.

Тожунуң, Эрзинниң, Бии-Хемниң амыдырал хандырылга комбинаттарының көргүзүглери бирги кварталда эки болган, олар планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен.

Кызылдың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелеринден рембыттехниканың коллективи эки ажылдап, квартал онаалдазын 108,5 хуу боттандырган.

С. ДОРЖУ.

ЫРАК ЧУРТ ДУГАЙЫНДА

«Билиг» ниитилелиниң республика организациязының лекторлары Кызылдың транспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыннарының күзенчиг аалчылары.

Олар чоокку эрткен үеде делегей байдалының дугайында лекцияны, «Амгы Кидат дугайында», «Корум-чурум үрээни дээш харысаалга дугайында» деп лекцияларны номчааннар.

Чоокта чаа бүдүрүлгениң коллективи кызыл-булуңга база катап чыглып келгеш, капиталистиг делегейниң бир сайзырангай чурту — Япония дугайында лекцияны дыңнаан. Ону эрткен чылын япон ортулуктарга барган делегацияның составынга чораан лектор, партия Кызыл хооркомунуң ажылдакчызы И. Иванова номчаан.

Лектор Японияның ажылчын аңгызының амгы байдалының, оон бодуунуң эрге-ажыктары дээш демиселиниң дугайын, үндезин чоннуң чаңчылдарының, ёзулалдарының болгаш аажы-чаңының дугайын, чурттуң улуг хоорайлары Хиросима биле Токиога чораанын фото-чуруктар ажыглап тургаш чугаалаанын аңаа чыылганнар сонуургал-биле дыңнаан.

Ю. ЕГОШИН.

ЧАА КУБОК ТУРГУСКАН

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел, комсомол комитеттери партия болгаш хөй-ниитиниң хоочун ажылдакчызы чораан, Ленин орденниң эдилекчизи Моңгуш Доктугу аттыг кубок дээш тыва хүреш маргылдаазын Теве-Хая суурга бир дугаар организастаан.

Ооң кол сорулгазы—тыва хүрешти хөгжүдери болур. Маргылдаага чеди командадан 78 мөге киришкен. Орта районнуң эң шыырак мөгелери чыглып келгеш, боттарының аргаларын, мергежилин шенежип көрген. 56 килограмм чедир деңзиге Сергей Моңгуш (Ийме), 64 килограмм чедир деңзиге Николай Ондар (Чадаана автобаазазы), 72 кг чедир деңзиге Владимир Ондар (Теве-Хая), 72 килограммдан өрү деңзиге Михаил Доңгак (Чадаана автобаазазы) бирги черлерни алгылаан.

Чадаана автобаазазының командазы (капитаны Михаил Доңгак) бирги черни ээлеп, Моңгуш Доктугу аттыг кубокту чаалап алган. Ийиги черни «Тыва», үшкүзүн—Карл Маркс аттыг совхозтарның командалары алгылаан.

Маргылдааның тулган чемпиону шлередири-биле 16 шилиндек мөгени хүрештирген. Аңаа «Алдан-Маадыр» совхозтуң мөгези Макар Доңгак шүүлген. Чадаана автобаазазының төлээзи Николай Ондар үжүүрлешкен.

М. СЕВЕН.

«Бүгү улустуң күрүнезиниң Конституциязы»

Политиктиг литератураның ном үндүрер чери «Бүгү улус күрүнезиниң Конституциязы» деп документилер чыындызын парлап үндүрген.

Номда ССРЭ Конституциязының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаалзрын, ССРЭ Конституциязын, бүгү улус күрүнезиниң Үндезин Хоойлузун ажылдап кылырының, чугаалажып көөрүнүң болгаш хүлээп алырының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң документилерин киирген.

Документилер чыындызында Совет күрүнениң мурнунда күштүг боол турган 1918. 1924 болгаш 1936 чылдарның конституциялары база кирген.

Номну Москваның «Красный пролетарий» деп типографиязынга парлаан.

(СЭТА).

Ленинчи шаңналга саналдаан

ЧОГААЛЧЫ СЕРГЕЙ ЗАЛЫГИН

МОСКВА. Совет чогаалчы, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Сергей Залыгинге **(чурукта)** «Комиссия» деп романы дээш 1978 чылдың Ленинчи шаңналын тывсыры-биле киирген.

Сергей Павлович Залыгин 1913 чылда Уралга төрүттүнген. Аныяандан тура ол бодунуң салым-чолун көдээ-биле холбаан. 1932 чылда Барнаулдуң көдээ ажыл-агый техникумун, оон соонда институт, аспирантура дооскан.

Техниктиг эртемнерниң кандидады болу бергеш, Сергей Павлович барык 10 чыл дургузунда Омскиниң көдээ ажыл-агый институдунуң көдээ ажыл-агый мелиорациязының кафедразын эргелекчилээн. Ооң-биле кады ол литературлуг ажыл кылып келген. Ооң «Алтайның кокпалары», «Иртышта», «Дустуг өзен», «Мурнуу-америк вариант» болгаш өске-даа чогаалдары сураглыг болу берген.

Амгы үеде чогаалчы Сибирьге тураскааткан чаа романны бижип турар.

В. Севостьяновтуң фотозу. (СЭТА-ның фотохроникаазы).

Совет футболистерниң тиилелгези

ЕРЕВАН. (СЭТА). Финляндияның шилиндек командазы-биле эш-хуунуң ужуражыышкынынга ССРЭ-ниң шилиндек командазының футболистери 10:2 санга тиилеп алганнар. Совет футболистерден Блохин—үш, Колотов—ийи, Буряк, Кипиани, Чесноков болгаш Петраков бир-бир мячилер киир тепкилээннер. Харыы кылдыр Хейсканен болгаш Ниеминен бир-бир мячилер киирген нер.

ССРЭ-ниң шилиндек командазының составы мындыг: Дегтяров (Новиков), Коньков, Жупиков, Бессонов, Голубев, Пригода, Кипиани, Чесноков (Петраков), Колотов, Веремеев (Буряк), Блохин.

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). ССРЭ-ниң аныяк футболистериниң шилиндек командазы Финляндияның командазын 6:0 санга база уткан.

ТЫПТЫНМАСТААН ТЫВЫЗЫКТАР

Ийи эжишки школадан чанып органнар. Бирээзи—хоорай чурттуг Коля, эжи—малчын оглу Хүлер-оол.

— Тывызыкта жылам, эжим—деп, Коля санал киирген.

— Чээ, сен эгеле—деп, Хүлер-оол харыылаан.

— А биле Б крыша кырынга турганнар-дыр. А-даа, Б-даа барып дүшкен. Кандыг үжүк крыша кырында чыдып калганыл?

Хүлер-оол кезек бодангаш, харыылаан:

— Крыша кырында үжүктер чок.

— Шын эвес-тир, эжим.

— Чүге?

— Чүге дээрге, А биле Б барып дүшкеш, крыша кырында чыдып алганнар-дыр.

— Ам сен — деп, Коля эжин дилээн.

Хүлер-оол хөй тывызык билир болза-даа, бодунуң тывызын салыксаан:

— Бир хөй будун көстүп алган кетженип чыткан, өске хөй оъттаан. Ыт көрүп кааш, тура халышканнар. Каш хой тура халааныл?

— Ында чүү боор. Ийи хой ийилээ тура халаан-дыр, олла.

— Шын эвес-тир, эжим.

— Сен каш хой деп?

— Чаңгыс.

— Чүге?—дээш, Коля Хүлер-оолдуң арнынче топтап көрген.

— Чүге дээрге, хөй чыдып алгаш оъттавас чоор, эжим.

Х. СААЯ.

ЧАШТАРНЫҢ ЧУГААЛААНЫ

4 харлыг Инна:

— Авай, уруглар садынга бисти бөгүн эмчилер хынап турду.

— Канчаар «хынаар» чүве-дир?

— Бисти тынып турар бе азы тынмайн турар бе деп хынады.

3 харлыг Оля:

Зоопаркка чорааш, адыгның суугдан үнүп орарын көргеш:

— Ооң чоттунар аржыылы кайдал?—деп айтырган.

3 харлыг Вова:

— Дүне сылдыстар тарамык-тарамык болуп алгаш, селгүүстеп чорууурлар, а хүндүс чаңгыс черге чыглып кээп, хүн апаар — дээн.

3 харлыг Леня:

Арыгга селгүүстеп чорааш, черден үнүп чыдар судактан суг ишкен бис. Кажан чорууp деп барганывыста:

— А кранны хагбас бис бе?—диди.

М. ЗОРЕВ.

КОСМОНАВТ

Ийи бичии оол бедик херим хөлегезинге хөөрежип олурганнар. Ионел эки Григорашка мынчаар хөөреп олурган:

— Мен улуг апаргаш, ылап-ла космонавт болур мен. Ыкчая өзүп келгенимде, силерниң ыдыңар мени сүрүп маңнаар болза, самолётка олуруп-каш, аажок бедидир кылыйтып чоруй баар мен, эң-не бедик ыяштарның бажын ажыр аап...

— А ээрлер чоонган деп? Олар сеңээ чедир ушкаш, аңаа сенче халдаарлар-ла болгай—деп, Григораш бирээзин үзе кирген.

— Мен олардан база корт-пас мен. Олар чоокшулап келзе, оон-даа бедик ужар мен, эң-не бедик-бедик дагларның бажындан-даа бедик аан. Ынчан, чүү боор, олар моганчылай бергеш, мээң соомдан ушпастар болгай... Ол-ла-дыр-ла.

— Кызаңнаашкын азы диңмирээшкин болур болза канчаар сен?

— Ох, ону чүү деп бодаар сен?.. Ынчан космос корабльдинге олуруп кааш, кызаңнаашкынны-даа эрттир бедик ужуп чоруй-ла баргай мен.

Ол өйде оларның чанынга кырган-ава чедип келгеш, Ионелден дилээн:

— Бо херим бажында доңганы мээң ап берип көрем.

Оол бажын көдүрүп келгеш, херим бажынче өрү көрүп туруп-туруп:

— Мен четпес-тир мен, кырган-авай, бедик-тир—дээн.

Боса САНГАДЖИЕВА,
калмык шүлүкчү.

БОДУН ШИИТКЕН

Ажылынче эрте үнгеш
Ава кежээ чанып келген.
Аралтан деп оглун көөрге,
Азыгда бо турар болган.
— Канчап бардың, оглукум?—деп,
Кайгаан ава айтырып-тыр.—
Кара чааскаан арткан сени
Кайызы кээп хомудатты?
— Шала кырын ширбип каг дээн
Чагаан сөзүн уттувуткан
Буруулуг мен, ынчангаштың
Булуңга кээп туруп алдым...
Шалада бок ширбиттинмээн,
Чалгаапай оол азыг ээлээн,
Хөөкүй ава, кайгап-хараан.
Хөктүг чүве, эдеп чүве.

Орусчудан Д. ЧЫДЫМ
очулдурган.

ДААРТА — БӨГҮН

Эмер-оолдуң ачазы совхозтуң мактадыг кадарчызы. Ол хүннүң-не шилги аъдын мунгаш, кара-кара баштыг ак хойларын кадарып чоруп каар.

Эмер-оол сактырга хой кадарып шыдаптар хире улгады берген ышкаш. Ынчалза-даа ава-ачазы ону ам-даа чассытпышаан.

Бир-ле эртен ол ачазындан дилеп-тир:

— Бөгүн мен хойну кадарып көрейн, ачай.

— Даарта кадаргай сен аан, оглум—деп, ачазы ойнаайсылдай чугаалааш, хоюн кадарып чорупкан.

Эртенинде Эмер-оол ачазынга маңнап чеде берген:

— Ачай, бөгүн мен хой кадарар болдум чоп.

— Даарта, оглум, даарта—дээш, ачазы аъттаныпкан. Хоюн элээн ырай берген болгаш ачазының далажып турганы-ла ол боор.

Кежээ апарганда, Эмер-оол хураганнар ыдып, хоюн кажаалажып, ава-ачазынга аажок дузалашкан.

«Ачам чүге мээң хой кадартпас кижи боор?... Азы даартаны бөгүн деп шын эвес чугаалап турар кижи боор мен бе?» деп, боданып чыда, удуй берген.

Эртенинде Эмер-оол ачазынга шыңгыызы кончуг чугаалап-тыр:

— Ачай, мен ам даарта хой кадарар дээш.

— Ынчаар сен харын, оглум—дээш, ачазы бажын сыйбап каан.

Амыраан Эмер-оол-даа өөнче кире халааш, хой кадарарынга белеткени берген. Аъттаныр-чемненип алгаш, идик-хевин кеткеш, бир куругту хүнезин кылдыр хойлааш, өөнден үнүп кээрге, ачазы шагда-ла хоюн сүрүп алган, дөө-ле бар чыткан.

Эмер-оол ыглапкаш, авазынга маңнап чеде берген.

— Чүге ыглай бердиң, оглум?

— Ачам кижиге даарта-даа, бөгүн-даа хой кадартпас кижи-дир. Хүннүң-не даарта дээр. Дүүн, бөгүн база даарта диди. Даарта—бөгүн хой кадарар мен дээримге, «ынчаар сен, оглум» дээш, боду кадарып чоруй барды.

— Дүүн-бөгүн, даарта-бөгүн деп чүң чүвел, оглум?

— Канчап билбес кижи сен, авай. Дүүн бөгүн турду. Ам бо хүн дүүнгү даарта-дыр. Ынчангаш даарта хой кадарар мен дидим. Бир эвес бөгүн хой кадарар мен дээп болзумза, ачам даарта дээр-ле болгай.

— О-ок, чассыг чүвемнай! Бөгүн, даарта деп сөстерниң ужурун билбейн чыда, хой кадарар деп кызыдып орар. Мунгарава, оглум, ачаң кээрге сени шынап-ла даарта эдертип алзын деп чугаалаар мен.

Х. СААЯ.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ «Сонуургал-биле» деп фотоэтюдтары.

КАЯ, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

«Геолог» Культура бажыңынга бөгүн улусчу театрның **«Ачылыг салчаашкын»** деп шиизи 14 шакта болур. **«Добрые молодцы»** деп ыры-хөгжүм ансамблиниң дугайында лекция 19.30 шакта аңаа эгелээр.

«Енисей» Культура бажыңынга бөгүн **М. Горькийниң төрүттүнгенинден бээр 110 чылынга тураскааткан кежээ болур.** Эгелээри 18 шакта. Даарта 20 шакта аныяктарның дыштанылга кежээзи.

Хөгжүм-шии театрынга бөгүн **«Домик-пряник»** деп шии 11 шакта, **«Өш-биле эвес»** деп шии 19 шакта эгелээр. **Хоорай школаларының бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң түңнел концерти** 14 шакта болур.

Даарта көрүкчүлер **«Ыглаар-Туруг»** деп шиини 19 шакта көөрлер.

Апрельдиң 8—9 хүннеринде **«Херел» спортзалынга херээжен баскетболистерниң оюну уламчылаар.** Эгелээри эртенгиниң 10 шакта. **А күш-культура бажыңынга** бөгүн, даарта **хостуг хүреш** маргылдаазы эртенгиниң 10 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Араганың үстүнге чам үнер

ЫНДЫГ ТҮҢНЕЛГЕ ЧЕДИРЕР

Арагалаар, арагаже суңдугар чоруктуң кижилерниң амыдырал-чуртталгазынга, кадыынга болгаш ниитилелге чедирип турар хоразының дугайын солун-сеткүүлдерден, радиодан үргүлчү номчуп, дыңнап турар бис. Шынап-ла, арагалаар чоруктуң хоразы улуг. Ону кижи чаңгыс суурда кады ажылдап, чурттап турар эш-өөрүнүң амыдырал-чуртталгазындан-даа көөр боор-дур. Ооң уржуундан чамдык кижилер ниитиниң корум-чурумун үреп, хулиганнап, оор чорук кылып, оон кедерезе аар кем-херек үүлгедип турар. Шак мындыг чоруктар-биле эптежип, сагыш амыр олуруп шыдавас бис. Ынчангаш бо чоруктарны болдурбазы-биле баш удур сагындырар тайылбыр ажылдары сөөлгү чылдарда чер-черде күштелген.

Ындыг болза-даа, ону кара туразы-биле тооп көрбес, араганы хөлүп эрттир ээзиртир ижип алгаш, долгандыр турар кижилерни хүндүлевес, ниитиниң черлеринге корум-чурум үрээр, хулиганнаар, шошсодаа кылыр чоруктар бо-ла таваржыр. Бир-тээ араганың хоразының дугайын колдады бижип эгелээн болганымда, аңаа хамаарыштыр элээн каш тодаргай чижектерден маңаа киирер бодай-дыр мен. Бистиң «Чаа оруқ» совхозтуң хойжузу Ш. Чамыяц бо чылдың январь айда хой кадарып чораан, кожазы аалга киргеш, аңаа араганы ээзиртир ишкеш чанып ора, буттарын доңуруп, айыыл-халапка таварышкан. Аңаа хамаарышкан база чижек. Кожавыс Ленин аттыг совхозтуң теве кадарчызы Д. Дегелдей дээрзи араганы ээзиртир ишкеш, бо чылдың февральда база буттарын соокка доңурган.

Үстүнде ады киирген ийи аныяк кижи араганы хөлүн эрттир ээзиртир ишкеш, кыштың соогунда шак ындыг айыыл-халапка таварышканнар. Араганы ээзиртир ижип алган кижи бодун туттунар, камгаланыр арга-шинээзин шуут оскунуптар болгаш серемчилелин чайгаар-ла чидириптер дээрзин ийи-ле чижек бадыткап турар-дыр. Кадык, шыырак аалдан, чурттап чораан аныяк ол ийи кижи араганың хайы-биле шак мындыг түңнелге четкеннер-дир.

Ниитиниң малын азырап, хайгаарап турар чамдык кижилерниң талазындан боттарының харысалгазын уттуп, арага-дарыже суңдугар чорук самчыгдал кылыр, мал чидирер чоруктарга чедирип турар. Чижээ, «Чаа оруқ» совхозтуң № 3, 4 хойжу бригадаларының малчыннары турган Ч. Чооду, С. Казак олар хүлээнген ажылынга ээ-харысалга чогун көргүзүп, арагаже суңдугуп чоруп тургаш, эрткен чылын совхозка хөй түңнүг когаралды чедиргеннер. С. Казак 104 баш хойну, Ч. Чооду 49 баш хойну чидирип, самчыгдааш, кеземче харыысалгазынга онаашканнар.

Бистиң аравыста арагаже суңдугуп, ажы-төлүнүң өөредилге, кижизидилгезинче сагыш салбас төлеп чок ада-иелер эвээш эвес. Чамдык ада-иелерниң төлеп чок чоруу, багай салдары ылаңгыя назы четпээн уругларның ниитиниң корум-чурум үрээринге болгаш арагаже суңдугуп, хулиганнаарынга чедирер. Шак мындыг өг-бүлелерниң уруглары кандыг-даа хайгаарал чок чоруп турар. Ада-иениң талазындан хайгаарал, сагыш човаашкын чок чорук болза, назы четпээн уругларны оорланыр, корум-чурум үрээр чоруктарга чедирип турар-дыр.

Бистиң совхозта ындыг низыдыг өг-бүлелер база бар. Маңаа чижек кылдыр чаңгысла өг-бүлени көргүзейн. Совхозтуң ажылчыннары Д. биле Ч. Чымбалар үргүлчү арагалаап, оглу Стал Чымбаның өөредилге, кижизидилгезинче хайгааралын уттуп, ынаар бичии-даа сагыш салбайн келгеннер. Ада-иениң талазындан хайгаарал чогундан оол өөредилгезин ара каапкаш, дыка үр үе иштинде өөредилге-даа, ажыл-даа чок чоруп тура, оор херек кылгаш, хоойлу ёзугаар хосталгазын казыдып шииттирген. Ада-иениң арагалаар, төлеп чок чоруу Сталды оор херек үүлгедир чорукка чедирген.

Арагалаар чоруктуң кижиниң амыдырал-чурттаалгазынга хоразын үстүнде каш чижектерден көрдүвүс.

Байырлал хүннеринде, төрүттүнген хүн демдеглээш, куда дүшкен черлерге араганы хааржак-хааржаа-биле садып эккеп, кижилерни ылап-ла ээзиртир ижиртир дээр чорукту хуумда кончуг-ла хоралыг деп бодаар мен. Араганы хөлүн эрттир ээзиртир ишпейн, ойнап-хөглээш, амыр-тайбың тарап чана бээрге, байырлал эрттирип турган-даа, аңаа чалаттырган-даа кижилерге сөөлүнде эки-ле болгай. Аныяк оол биле кыстың өг-бүле тудуп, куда эрттирип турарынга хамаарыштыр бодумнуң бодалымны бижикседим. Куда эрттирери, уругну «дилей алыры»-биле холбашкан арагалаашкыннар сөөлгү үеде мында элээн калбарган. Оолдуң ада-иезиниң келин айтырар деп дугурушкан хүнүнде уругнуң төрелдери шупту чыглып алгаш, аалчыларын манаар. Уруг айтырып келген кижилер ыяап-ла беш хааржактан эвээш эвес арагалыг келир, уругнуң төрелдери база оон эвээш эвес арагалыг манап олурар. Ооң түңнелинде, дөргүл-төрел, ырак-чоок кижи хамаан чок, ол чоок-кавының кижилери аңаа чыглып, арагалаар. Арагалаашкын эвээш дизе-ле ийи хонук улаштыр үргүлчүлээр. Ол чорук чамдыкта күзенчиг эвес түңнелдерге-даа чедирген боор-дур. Ооң соонда, куда эрттирер деп дугурушкан хүнден ийи азы бир хонук бурунгаар оолдуң ада-иези келинниң ап келир. Ол хүннү база-ла дөргүл-төрелдер чыглып алгаш, бөлүк арагалаашкын-биле эрттирер. Куда хүнү-даа келир, Улус ында-мында хөлзеп-ле үнер. Куда эрттирерде он хааржактан куду эвес арага турары албан апарган. Арага-дары, эъшчем арбын, ынчангаш куда ийи-үш-даа хүн улажыр. Колдуунда-ла арагалаашкын-биле дүвүреп-ле эртер. Куда-даа эртер, ооң соонда, уругну үдеп келген куда-төрелдер оолдуң ада-иезин, дөргүл-төрелдерин үдеп, хүндүлеп, база-ла арага кудар. Арагалаашкын ынчаарла улажып чоруп бээр. Кончуг-ла улуг шүүделдиг, узун кудалар болгулаар. Бисте эртип турар кудаларның чуруму мындыг апарган.

Аныяктарның өг-бүле тутканын чаңчыл ёзугаар эрттирип демдеглээри чоптуг болбайн аан, ынчалза-даа ону шала чиик, үе-шакты кампап, чарыгдалды шала таарыштыр үндүрүп эрттирер болза кандыг чүвел деп бодаар-дыр мен. Каш хонук улаштыр арагалап туруп бээри кончуг шын эвес. Шак мындыг чоруктар амыдыралда бар. Ол талазы-биле өске эштер канчаар бодап турар ирги?

Кайда-даа үлегерлиг корум-чурумнуг суур, чурттакчылыг чер дээш ажыл чоруп турар болганда, арагалаар чоруктар-биле демиселди улам күштеддирери чугула.

С. КОМБУ,
пенсионер.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—**«Буратинонуң делгелгези».**
11.25—**«Силерге, ада-иелер!»**
11.55—**«Эртенги почта».** Музыкалыг программа.
12.25—**«Музейлерде болгаш делгелге залдарында».** Дрезденниң чурук галереязы. Фландрияның болгаш Голландияның чуруктары.
12.55—**«Советтер болгаш амыдырал».** РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министри Е. Г. Трубицын дамчыдылгага киржир. Дамчыдылганы юридиктиг эртемнерниң доктору В. И. Васильев чорудар.
13.25—Баскетбол талазы-биле делегей маргылдаазы. Эр улус. **ССРЭ биле Кубаның шилиндек командаларының оюну.** АКШ-тан дамчыдылга.
14.10—**«Чогаалчы-биле ужуражылышкын».** О. Гончар.
14.55—**«Музыкалыг абонемент».** Д. Д. Шостаковичиниң чогаадыкчы ажылы. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи И. И. Петров чорудар.
15.35—Уругларга фильм. **«Ральф, экии!»** Урал-чечен телефильм.
16.45—**«Кадыкшыл».** Эртем-тайылбырлалдыг программа. Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүнге. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
17.30—Чурттуң Агаардан халдаашкынынга удур камгалал шериглериниң хүнүнге тураскааткан концерт. Совет Армияның Төп үлегерлиг театрындан дамчыдылга.
18.30—**«Дириг амытаннар дугайында».** Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар.
19.30—Медээлер.
19.40—**«Илбичи Бахрамның салгалы».** Мультфильм.
20.00—Эстрада концерти.
20.30—**«Эвилелдешкен республикаларның конституцияларының төлевилелдериниң дугайында».**
20.40—**«Телетеатр аалчылар хүлээп алыр».** Эфиопияның национал ансамблиниң оюн көргүзүү.
21.25—**«Парустар».** Урал-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—**«Үе».** Информастыг программа.
23.00—00.55—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. **«Динамо»** (Тбилиси) — **«Спартак»** (Москва). Тбилисиден дамчыдылга. Чапсарларда — **«Спортлото»** тиражы, төнгенде — медээлер.

Агаар

Бөгүн республикага булуттаар, чагбас. Барыын чүк углаңнышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 10—15, чамдык черлерге 2—7 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Хаттың күжү секундада 5—10 метр чедер. Агаар дүне 4—6 градус соок, хүндүс 10—12 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Салым-чол»** 10.50, 14.10, 17.20, 20.30, **«Чеди оолдарым»** 14.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Өскүс акым»** 9.00, 10.40, 14.10, 15.50, **«Езулуг ынакшыл»** 12.20, 17.40. **«Ак платье»** 19.30, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Чажыттыг хааржакчыгаш»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Төп халдакчы»** 15.00, **«Өске ады Лукач»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

☎ РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьлатның 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 113.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00134.